

KUL TÚRA SLOVA

Vedecko-popularizačný
časopis
pre jazykovú
kultúru
a terminológiu

Orgán
Jazykovedného ústavu
Ľudovíta Štúra SAV,
Jazykového odboru
Matice slovenskej
a Ústrednej jazykovej rady
Ministerstva kultúry SR

HLAVNÝ REDAKTOR

Matej Považaj

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Sibyla Mislovičová

REDAKČNÁ RADA

Ladislav Bartko, Adriana Ferenčíková, Ján Findra, Juraj Glovňa, Nicol Janočková, Ján Kačala, Sibyla Mislovičová, Jozef Mlacek, Slavomír Ondrejovič, Jozef Pavlovič, Mária Pisárčiková, Matej Považaj, Mária Šimková, Iveta Vančová

REDAKCIA

813 64 Bratislava, Panská 26

- BUJALKOVÁ, Mária: Quo vadis, terminologia medica? (Alebo o smerovaní súčasnej lekárskej terminológie) 321
ONDREJKOVÁ, Renáta: Staršia slovenská lexika 327

DISKUSIE

- HORŇANSKÝ, Imrich: Slová *breza* a *hrab* v slovenských geografických názvoch 328

Z HISTORICKEJ LEXIKY

- KRAJČOVIČ, Rudolf: Z lexiky stredovekej slovenčiny s výkladmi názvov obcí a miest (12) 338

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

- KUCHAR, Rudolf: Slovo *ruka* vo frazémach a právnych termínoch starej slovenčiny 346

ROZLIČNOSTI

- Serverovňa*. M. P o v a ž a j 350

SPRÁVY A POSUDKY

- Jubileum má PhDr. Klára Buzássyová, CSc. S. O n d r e j o v i č 352
Spomienka na Milana Urbančoka pri nedožitej osemdesiatke. M. P o v a ž a j 354
Kniha, ktorá poteší (a nielen dialektológov). M. S m a t a n a 356
Na slovíčko o dejinách (nielen) knižnej kultúry na Slovensku... I. H a j d u č e k o v á 361

SPYTOVALI STE SA

Odvlhčiť, odvlhčovať, odvlhčovač. M.
Považaj 367

Z JAZYKOVÝCH RUBRIK

Písanie dátumu. S. Duchková 368

Obsah 42. ročníka xxx

Index 42. ročníka. S. Mislovičová xxx

KULTÚRA SLOVA, vedecko-popularizačný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV, Jazykového odboru Matice slovenskej a Ústrednej jazykovej rady Ministerstva kultúry SR. Ročník 42, 2008, č. 6 (30. 12. 2008). Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine. Hlavný redaktor PaedDr. Matej Považaj, CSc. Výkonná redaktorka PhDr. Sibyla Mislovičová. Grafická úprava Oto Takáč. Technický redaktor Vladimír Radik. Vychádza šesťkrát ročne. Ročné predplatné 144Sk (4,78 €), jednotlivé čísla 24Sk (0,80 €). Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma Vydavateľstvo Matice slovenskej, Mudroňova 1, 036 52 Martin, e-mail: periodika@matica.sk; periodika@matica.sk, tel.043/4230377. Registračné číslo 7050. Podávanie novinových zásielok povolené OZSsRP Banská Bystrica č. 1325/94-PTP z 25. 4. 1994. ISSN 0023-5202

Distributed by Vydavateľstvo Matice slovenskej, Mudroňova 1, 036 52 Martin, Slovakia. Distribution rights are held by KUBON and SAGNER, P.O.B. 34 01 08, D-8000 München, Germany.

© Jazykovedný ústav Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave

© Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine

Vytlačila Tlačiareň BEN&M, Miriam Uličná, Turčianske Teplice 2008

Cena 24Sk (0,80 €)

Quo vadis, terminologia medica? (alebo o smerovaní súčasnej lekárskej terminológie)

MÁRIA BUJALKOVÁ

Termín a teória terminológie

V 70. rokoch minulého storočia bol pojem *terminológia* vymedzený takto: a) súbor termínov príslušného odboru zhrnutý v terminologickom slovníku, b) nomenklatúra, napr. tradičná medzinárodná nomenklatúra botaniky, zoológie, chémie atď., ale takisto výber termínov, napr. v obchode, matematike, c) súbor jazykových prostriedkov, ktoré existujú alebo sa zisťujú v špecifickom odbore, d) vedný odbor, teória terminológie, správnejšie náuka o terminológii (Drozd – Seibicke, 1973).

V súčasnosti sa terminológia ako vedný odbor chápe ako subdisciplína lexikológie v zmysle náuky o odborných názvoch (Dolník, 2007), alebo ako veda o pojmoch a ich pomenovaniach v oblasti odborného jazyka (DIN 2342), či bežne ako náuka o vlastnostiach, tvorbe a používaní termínov (Masár, 1991). Terminológia v zmysle odbornej lexiky je súhrnný súbor pojmov a ich pomenovaní vo vednom odbore (DIN 2342).

V tejto súvislosti je potrebné objasniť tri základné otázky – čo je *pojmem*, *pomenovanie* a *termín*. Pojem je jednotka myslenia, ktorá je vytvorená z množstva predmetov, pričom vlastnosti spoločné pre tieto predmety sa určujú pomocou abstrakcie. Pomenovanie je označenie, ktoré sa skladá z jedného slova alebo z viacerých slov. Pomenovania môžu označovať tak

materiálny predmet (napr. *kosť, sval*), ako aj nemateriálne predmety (napr. *postup, myslenie*). V oboch prípadoch je myšlienková predstava, ktorú spájame s pomenovaním, abstrakciou, t. j. zovšeobecnením, ktoré spočíva na skúsenostiach, ktoré sme získali vo svete, ktorý nás obklopuje (Arntz – Picht – Mayer, 2002). Pojmy a pomenovania existujú v úzkej súvislosti, pretože pojmy sú jazykovo reprezentované pomenovaniami (a definíciami). Pojmy nie sú viazané na jednotlivé jazyky, sú však ovplyvňované spoločenským a kultúrnym pozadím jazykového spoločenstva.

Ako píše popredný slovenský jazykovedec I. Masár (1991), vymedzenie (definovanie) termínu je prvou úlohou každej terminologickej teórie. V súčasnej slovenskej teórii sa ustálilo takéto chápanie termínu: „Termín (názov) je pomenovanie pojmu vymedzeného definíciou a miestom v systéme pojmov daného vedného odboru“ (Zásady koordinácie...). Definície termínu sú rôznorodé, ako to ukazuje definícia termínu v nemeckej jazykovednej literatúre a odbornej norme: „Termín (aj odborné slovo): k sebe patriaci pár, ktorý sa skladá z pojmu a jeho pomenovania ako prvok terminológie“ (Arntz – Picht – Mayer, 2002; DIN 2342).

V teórii terminológie sú pojmy ďalej sémanticky ohraničené vzťahmi medzi nimi, ktoré sú zväčša platné pre jednu vednú oblasť. Z takýchto spojení vznikajú celé systémy pojmov, ktoré vymedzujú termín cez jeho postavenie v systéme. Z toho vyplýva, že termín je zásadne určovaný svojím miestom v systéme pojmov.

Špeciálnym prípadom terminológie je nomenklatúra. Predstavuje systém termínov v odbore, ktorý je vypracovaný podľa vopred stanovených pravidiel. Osobitosťou nomenklatúry je jej relatívna ohraničenosť, prehľadnosť a úplnosť. Podkladom nomenklatúry je prísne štruktúrovaný systém pojmov (Arntz, Picht, Mayer, 2002). Pomenovanie *nomenklatúra* je bežné len pre niektoré odbory, najmä pre botaniku, zoológiu, chémiu a anatómiu.

Prečo je jazykom medicíny ešte aj dnes latinčina a klasická gréčtina

V lekárskej terminológii sa dodnes s prevahou používajú dva dnes už mŕtve jazyky: klasická latinčina a klasická gréčtina. Prečo je to tak?

a) Gramatický systém a slovná zásoba týchto jazykov sa už nemenia a to je pre terminológiu výhodné; naopak, sú vhodné aj na označovanie najnovších pojmov.

b) Súčasná medicína a jej terminológia sa historicky zakladajú na tradícii starovekého Grécka a Rímskej ríše.

c) Takáto terminológia má medzinárodnú platnosť, rozumejú jej lekári na celom svete – nie je uprednostnený ani ukrátený nijaký národ.

d) Tieto „cudzojazyčné“ slová sa obmedzujú na odborný jazyk a nevzbudzujú emocionálne predstavy v prenesenom zmysle slova.

e) Latinský jazyk má jednoduchú ortografiu a výslovnosť.

f) Latinčina má schopnosť opisovať niečo krátko, stručne a presne.

g) Takmer ku každému latinskému substantívu sa dá vytvoriť adjektívum.

h) Gréčtina dokáže tvoriť kompozitá (zložené slová), ktoré by si v živom jazyku vyžadovali komplikované vysvetlenie alebo opis.

i) V jednotlivých prípadoch slúži termín ako „kód“, ktorý vylúči laika z komunikácie (napr. pacient nerozumie svojej diagnóze a nerobí nevhodné závery; úzus písania receptov).

Charakteristika lekárskej terminológie

Lekárska terminológia spočíva na dvoch základných pilieroch:

1. anatomická nomenklatúra,

2. klinická lekárska terminológia.

Anatomická nomenklatúra (*nomina anatomica*) je založená vo vyše 80 % na latinčine, zvyšok predstavujú grécke anatomické termíny. Klinická terminológia, t. j. pomenovania chorôb, terapeutických postupov a laboratórnych techník, je prevažne grécka. Malé percento je latinských pomenovaní, nachádzajú sa tu však aj termíny pochádzajúce z arabčiny (*alkohol, sirup, elixír*), francúzštiny (*petit mal, drenáž, kyretáž, lanceta, bandáž*), taliančiny (*influenza*) a angličtiny (*bajpas, AIDS, laser, šunt, stent, skener*).

Novodobá anatomická nomenklatúra spočíva na stáročnej tradícii a poznatkoch, ktoré sa stále dopĺňajú. Prvou systematickou anatomickou nomenklatúrou bola *Bazilejská anatomická terminológia* (*Basiliensia Nomina Anatomica, BNA*) z roku 1895. Medzinárodný kongres anatómov túto nomenklatúru neschválil, preto sa r. 1935 nahradila *Jenskou anatomickou terminológiou* (*Ieniensia Nomina Anatomica, JNA*). Tá sa inovovala v r. 1955 na kongrese v Paríži, kde sa prijalo *Parížske anatomické názvoslovie* (*Parisiensia Nomina Anatomica, PNA*). Parížska anatomická nomenklatúra platí v podstate dodnes, hlavne jej podstatné zásady:

- každý orgán by mal byť označený len jedným termínom,
- termíny by mali byť podľa možnosti latinské,
- každý výraz má byť podľa možnosti krátky, výstižný a opisný,
- orgány s topograficky úzkym vzťahom majú mať podobné pomenovania,
- všetky eponymá sú v makroskopickej anatómii neprípustné.

Termíny obsiahnuté v PNA podliehali každých päť rokov revízii na medzinárodných kongresoch anatómov, poslednú revíziu vykonala Medzinárodná anatomická terminologická komisia (FCAT), predniesla ju na svojej XII. schôdzi v New Orleanse (1997) a uverejnila pod názvom *Terminologia Anatomica* (1998).

Po prvých pokusoch o vypracovanie slovenskej lekárskej terminológie najprv len formou prekladových slovníkov (A. Polákovič, 1920; P. Halaša, 1926) vypracoval J. Ledényi-Ladziansky v roku 1935 v modernom poňatí *Nomina anatomica – Slovenské telovedné názvoslovie* a tento jeho počín bol významný odborne i jazykovedne, lebo znamenal zásah do terminologického chaosu, ktorý vládol vo vtedajších učebniciach. V roku 1962 vyšlo nové *Anatomické názvoslovie*, ktoré vychádzalo z Ledényiho vydania; prepracoval a doplnil ho kolektív pracovníkov Ústavu slovenského jazyka SAVU pod vedením J. Horeckého. Začiatkom 21. storočia boli publikované práce súvisiace s anatomickým názvoslovím autoriek A. Holomáňovej a I. Brucknerovej *Srdcovocievna sústava* (2000) a *Anatomické názvy I – III* (2001, 2002 a 2003). Najnovšia je knižná a elektronická verzia pod názvom *Slovenské lekárske názvoslovie. Slovak medical terminology. Nomina medica slovacica: Diel I – Anatómia*, ktorú zostavil O. Kadlec v roku 2007.

V klinickej lekárskej terminológii je okrem nesporných systémových prvkov situácia značne neprehľadná. Kým v európskych krajinách prevláda napr. používanie terminológie, ktorú presadzuje Svetová zdravotnícka organizácia (WHO), týka sa to najmä Medzinárodnej klasifikácie chorôb, v anglosaských krajinách a predovšetkým v USA sú to vlastné klasifikácie, napr. ICD, MeSH a i.

Prehľadne by sme mohli súčasnú lekársku terminológiu charakterizovať takto:

Anatomická lexika	Klinická lexika
prevažne latinské pomenovania	prevažne grécke pomenovania
má formu nomenklatúry	nemá formu nomenklatúry
veľmi malý vplyv moderných jazykov	veľký vplyv moderných jazykov, najmä angličtiny
eponymá sú vylúčené	veľmi veľa eponým, viac než 30 000
relatívne nemenná	problematická systemizácia – stále pribúdajú nové názvy chorôb

Latinčina verzus angličtina

Nemôžeme, pravdaže, obísť skutočnosť, že do moderného medicínskeho vývoja vstupuje stále viac a viac angličtina. Najnovšie výsledky medicínskeho výskumu sú publikované takmer výhradne v angličtine, aj najnovšie pomenovania týkajúce sa chorôb, laboratórných a liečebných postupov sú anglické. Naopak, anatomické termíny zostávajú v pôvodnom stave, pretože napriek týmto tendenciám angličtiny stať sa novodobou „lingua franca“ medicíny, je anglická lekárska terminológia pôvodom vlastne latinská či latinoidná. Aj najnovšia revízia anatomickej nomenklatúry (Terminologia anatomica, 1998) má latinskú podobu, ktorá slúži ako východisko pre národné verzie, t. j. aj pre anglickú (Šimon – Marečková, 2002).

Revolúciu v oblasti lekárskej terminológie znamenajú snahy o utvorenie integrovanej jednotnej cezhraničnej medicíny. To predpokladá tvorbu univerzálneho konvertibilného terminologického slovníka v jazykoch používateľov. Univerzálnym terminologickým kódovaným slovníkom v anglickom jazyku s možnosťou využívania v lekárskej praxi je zatiaľ bez alternatívy americká *Systemizovaná nomenklatúra medicíny* (Systemized Nomenclature of Medicine, SNOMED). Odrazom týchto snáh je spomínané dielo *Slovenské lekárske názvoslovie. Slovak medical terminology. Nomina medica slovacica*, ktoré má dve časti.

Prvá časť čerpá podľa slov autorov z ostatnej verzie slovníka kľúčových slov americkej Národnej lekárskej knižnice (Medical Subject Headings, MeSH). Ide taktiež o konvertibilný trojjazyčný anglicko-latinsko-slovenský slovník lekárskeho názvoslovia, ktoré sú vybavené kódmi a stručnými definíciami. Krížovým mapovaním možno jednotlivé kľúčové slová identifikovať a integrovať do slovníka SNOMED.

V druhej časti sú tri registre, ktoré umožňujú konvertibilný preklad z jedného z troch jazykov, t. j. latinského, anglického a slovenského, do druhého jazyka. Poslúži nielen prekladateľom, ale aj lekárom a odborníkom. Osobitné úlohy bude plniť pri preklade a kodifikácii slovenskej terminológie v rámci tvorby slovenskej verzie SNOMED (c. d., s. 3 – 5).

Medzinárodne používaná klinická terminológia má v súčasnosti anglickú podobu, ale jej hlavné zložky – termíny a slovotvorné zložky – sú latinské (grécke). Je preto otázne, či bez základov latinčiny je vôbec možné úspešne zvládnuť anglickú lekársku terminológiu. Osobne sa prikláňame k predpokladu, že latinčina si vďaka svojim vlastnostiam, a tým osobitému postaveniu v medicíne zachová svoje výsadné miesto, hoci v pozmenenej podobe. Príklad slovenského trojjazyčného terminologického slovníka potvrdzuje, že zatiaľ je v medicíne cesta bez latinčiny neschodná – *in via est in medicina via sine lingua latina*.

LITERATÚRA

Anatomické názvoslovie. Red. J. Horecký. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1962. 576 s.

ARNTZ, Reiner – PICH, Heribert – MAYER, Felix: Einführung in die Terminologiearbeit, 4. Auflage. Hildesheim – Zürich – New York: Georg Olms Verlag 2002. 331 s.

DIN 2342-1: 1992-10: Begriffe der Terminologielehre; Grundbegriffe.

DOLNÍK, Juraj: Lexikológia. Bratislava: Univerzita Komenského 2007. 236 s.

DROZD, Lubomir – SEIBICKE, Wilfried: Deutsche Fach- und Wissenschaftssprache. Wiesbaden: Oscar Brandstetter Verlag 1973. 207 s.

HOLOMÁŇOVÁ, Anna – BRUCKNEROVÁ, Ingrid: Srdcovocievna sústava. Anatomické názvy. Latinsko-anglicko-slovenský slovník. Bratislava: Elán 2000. 65 s.

HOLOMÁŇOVÁ, Anna – BRUCKNEROVÁ, Ingrid: Anatomické názvy. I. Latinsko-anglicko-slovenský slovník. Anatomical terms I. Bratislava: Elán 2001. 94 s.

HOLOMÁŇOVÁ, Anna – BRUCKNEROVÁ, Ingrid: Anatomické názvy. II. Latinsko-anglicko-slovenský slovník. Anatomical terms. II. Bratislava: Elán 2002. 142 s.

HOLOMÁŇOVÁ, Anna – BRUCKNEROVÁ, Ingrid: Anatomické názvy. III. Latinsko-anglicko-slovenský slovník. Anatomical terms. III. Bratislava: Elán 2003. 154 s.

MASÁR, Ivan: Príručka slovenskej terminológie. Bratislava: Veda 1991. 192 s.

Slovenské lekárske názvoslovie. Slovak medical terminology. Nomina medica slovacica. Diel I. Anatómia. Zostavil O. Kadlec. Bratislava: Asklepios 2007. 265 s.

ŠIMON, František – MAREČKOVÁ, Elena: Lingua „anglatina“ v medicínskej terminológii. In: Odborná komunikácia v zjednotenej Európe. Zborník referátov z medzinárodného seminára. Ed. A. Ďuricová – V. Křečková. Banská Bystrica – Praha: Univerzita Mateja Bela – Jednota tlmočníkov a prekladateľov 2002. 118 s.

Terminologia Anatomica. International Anatomical Terminology. Stuttgart – New York: Georg Thieme 1998. 292 s.

Zásady koordinácie českej a slovenskej terminológie. In: Československý terminologický časopis, 1964, roč. 3, s. 129 – 143.

Staršia slovenská lexika

RENÁTA ONDREJKOVÁ

Po skončení prác na Historickom slovníku slovenského jazyka sa autorky pustili do ďalšieho projektu s názvom *Staršia slovenská lexika*. Na pozadí materiálu spracovaného v Historickom slovníku slovenského jazyka sa v rámci projektu pripravujú súbory predpisovnej lexiky, ktoré budú výsledkom jazykových kontaktov a vzájomného ovplyvňovania jazykov v predpisovnom období slovenského jazyka.

Projekt je súčasťou širšie koncipovanej analýzy orientovanej na charakteristiku vývinu a súčasného fungovania slovenského jazyka vo vzťahu s jazykmi, s ktorými v hospodárskej, konfesionalnej, kultúrnej a umeleckej sfére prichádzal od najstarších čias do styku. Cieľom projektu je heuristický výskum starších slovenských písomných pamiatok z predpisovného obdobia slovenského jazyka, ktoré tvorili súčasť pramennej základne Historického slovníka slovenského jazyka, doplnenie tejto pramennej základne o ďalšie publikované aj nepublikované texty z predpisovného obdobia. Tento materiál sa bude klasifikovať podľa východiskových jazykov ovplyvňujúcich ich vývin – latinčiny, nemčiny, češtiny, poľštiny, maďarčiny, ako aj podľa jazykových vplyvov banskej i valašskej kolonizácie. Do úvahy sa bude brať aj tematická orientácia – náboženská, právnická, administratívna, remeselnícka terminológia.

Slovenskej súčasnej aj historickej jazykovede, slavistike, historiografii, v širšom ponímaní celej kultúre, chýba vyčerpávajúci opis kontaktných vplyvov nášho jazyka s ostatnými jazykmi. Doterajšie čiastkové analýzy poukazovali na koexistenciu slovenčiny s inými jazykmi od najstarších čias a poukazovali na vonkajšie vplyvy a preberanie slov z iných jazykov.

Spoločiteľné východisko komplexnej analýzy lexiky z predpisovného obdobia slovenčiny vytvára spracovanie pramennej základne zavŕšeného vydania Historického slovníka slovenského jazyka, zv. 1 – 7, využitie rozsiahlej kartotéky a fototéky oddelenia dejín jazyka Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV.

Analýza vplyvu jednotlivých jazykov na slovenský jazyk v jeho predpisovnom období poskytne možnosť určiť mieru externého vplyvu na vývin lexiky v oblasti rozširovania významu slov, zužovania ich významu, stabilizovania administratívnej, právnickej a remeselníckej terminológie. Projekt pomôže výrazným spôsobom charakterizovať kontinuitu vývinu slovtvorných postupov a slovtvorných prostriedkov v kontakte s geneticky blízkymi aj vzdialenými jazykmi (čeština, poľština – nemčina, maďarčina). Na druhej strane prispeje k porozumeniu stimulačných funkcií cudzích jazykov na rozširovanie a širšie využívanie domácich slovtvorných prostriedkov a postupov, adekvátne využívanie existujúcich domácich výrazových prostriedkov v žánroch verejného styku (odborná komunikácia, terminológia). Takýto rozbor vytvorí spoločiteľné východisko na zachytenie základných tendencií prirodzeného vývinu jazyka v spoločenskej situácii, v ktorej slovenský jazyk nebol oficiálnym úradným jazykom. Napriek tejto nepriaznivej situácii sa slovenský jazyk vyznačoval primeranou štýlovou diferenciaciou a plnil významnú funkciu verejného ústneho aj písomného styku. Pri objektívnej analýze sa vytvoria predpoklady aj na hodnotenie neskorších tendencií vo vývine slovenského jazyka, v jeho kodifikovanej podobe.

V prvej etape projektu sa autorský kolektív zameriava na analýzu heslára Historického slovníka slovenského jazyka – všetkého inojazyčného lexikografického materiálu. Podstata analýzy spočíva v prvom rade vo vyčlenení nedomácej lexiky, v jej rozdelení podľa jednotlivých sledovaných jazykov a následnom spracovaní údajov aj v elektronickej podobe. V druhej časti riešenia projektu sa výskum bude orientovať na analýzu z pohľadu medzijazykových kontaktov, štýlových diferenciácií, vzájomného ovplyvňovania lexiky v sledovaných tematických okruhoch (terminológia – administratíva, právo, náboženské spisy, remeselnícka terminológia, tradičné útvary ústnej slovesnosti). Samostatný okruh problémov budú tvoriť zmeny vo vývine lexiky s ohľadom na rozširovanie významu, zužovanie významu, zánik a pod. v súvislosti s medzijazykovými kontaktmi. Rozbor prameňov a ich chrono-

logizácia predpokladá možnosť definovať intenzitu externých vplyvov na slovenský jazyk v jednotlivých etapách predpisovného obdobia a porovnaním vonkajších vplyvov so stavom zachyteným v Historickom slovníku slovenského jazyka určiť mieru heteronymie a stimulačnú funkciu vonkajších činiteľov na rozvoj slovenského jazyka v lexikálnej rovine.

Projekt predpokladá vytváranie osobitných súborov tematických celkov (korpusov) s orientáciou na jednotlivé jazyky ovplyvňujúce predpisovnú lexiku z hľadiska významu – latinizmy, bohemizmy, polonizmy, germanizmy, turcizmy, hungarizmy, arabizmy. Na tvorbu týchto súborov bude paralelne nadväzovať porovnávanie existujúceho korpusu nedomácej lexiky s pramennou základňou samostatných vydaní Prameňov k dejinám slovenského jazyka 1 – 3. Súčasťou riešenia projektu bude aj rozširovanie východiskového súboru o propriálnu lexiku z kartoték Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV, príprava koncepcie spracovania lexiky slovenských terénnych názvov ako súčasť komplexného elektronického spracovania lexiky slovenského jazyka a s tým súvisiaca príprava počítačových programov na digitálne spracovanie.

DISKUSIE

Slová breza a hrab v slovenských geografických názvoch

IMRICH HORŇANSKÝ

1. Významná úloha apelatív súvisiacich s pomenúvaným geografickým objektom pri tvorbe geografických názvov sa dnes už všeobecne uznáva a nespochybňuje. Analýza jednotlivých apelatív použitých v pomenúvacom procese na tvorbu toponým je dôležitá nielen z hľadiska toponymie a jazykovedy, ale poskytuje sériu podnetov i veľkému počtu partnerských vedných disciplín. M. Majtán v práci *Z lexiky slovenskej toponymie* (1996) analyzoval výskyt veľkej skupiny apelatívnych topografických termínov v slovenských geografických názvoch. Apelatívam *brod, brázda, brána, vráta* a *mohyla* sa pozornosť venovala v príspevku v Kultúre slova (Horňanský, 2005) a apelatívam *brloh, pleš, prieloh* a *sihla* v ďalšom príspevku (Horňanský, 2006). V tomto príspevku venujeme pozornosť výskytu ďalších apelatív *breza* a *hrab* v toponymách z územia Slovenska, a to na základe skúmania množiny 84 105 štandardizovaných geografických názvov. Štandardizácia geografických názvov z územia celého Slovenska prebehla v rokoch 1974 – 2000. (Geografické názvy okresu..., 1983; Názvy trigonometrických bodov..., 2001; Horňanský, 1995).

2. Toponymá so slovným základom *breza* patria medzi názvy na Slovensku s najväčšou frekvenciou výskytu; sú príznačné pre celé územie Slovenska s výnimkou nížinných okresov juhozápadného Slovenska (Galanta, Šaľa, Hlohovec, Dunajská Streda a Komárno) a okresu Stará Ľubovňa. Slovo *breza* je celoslovenské a pochádza z praslovanského základu **berza* vo význame druh listnatého stromu, latinsky *Betula*, a to súvisí s indoeurópskym ← **bherg* vo význame „biely, svetlý“; pozri aj anglické *birch* a nemecké *Birke* vo význame „breza“ (Holub a Lyer, 1978, s. 107; Brückner, 1957, s. 45; Preobraženskij, 1958, s. 24; Rejzek, 2001, s. 95).

V zemepisných názvoch sa slovný základ *breza* vyskytuje na Slovensku veľmi často (824 názvov) a výnimočne aj slovný základ *berž-*, *berez-* a *borz-* (5-krát), dovedna 829 názvov. Najviac dokladov je z okresov Brezno, Bardejov, Rožňava, Košice-okolie, Prešov, Krupina, Rimavská Sobota a Poltár. Slovom *breza* a jeho derivátmi sa v slovenských toponymách pomenúvajú: obec (dovedna 23-krát), časť obce (5-krát), osada, katastrálne územie (20-krát), samota (20-krát), hospodársky dvor (2-krát), horáreň, cesta, vodný tok (44-krát), kanál (2-krát), vodná nádrž (2-krát), dolina (10-krát), chrbát (2-krát), vrch (50-krát), svah (2-krát), les (214-krát), sad (2-krát), vinica (2-krát), pole (216-krát), lúka (34-krát), pasienok (54-krát) a trigonometrický bod (120-krát).

V slovenských toponymách sa slovný základ *breza* vyskytuje bez atribútu v podobách *Breza* (6-krát), v množnom čísle *Brezy* (6-krát), ako aj v jednoslovných odvodeninách *Brezie* (34-krát), *Brezina* (74-krát), *Breziny* (224-krát), *Brezinka* (21-krát), *Brezinky* (35-krát), *Breznica* (4-krát), *Breznička* (5-krát), *Brezník* (6-krát), *Brezníky*, *Brezno* (3-krát), *Brezov* (6-krát), *Brezová* (37-krát), *Brezové* (4-krát), *Brezový*, *Brezovo* (7-krát), *Brezovec* (16-krát), *Brezovčík* (2-krát), *Brezovan* (2-krát), *Brezovica* (8-krát), *Brezovice*, *Brezovička* (2-krát), *Brezné* (2-krát), *Brezinová*, *Brezovská*, *Breznická*, *Brezniak*, *Brezniaky* (2-krát), *Brezovinka*, *Brezovka* (6-krát), *Brezovky* (3-krát), *Brezovník*, *Brezáčky* (2-krát), *Brezany* (3-krát), *Brezenec* (2-krát), *Brezica*, *Brezičnik*, *Brezuľa*, v predponovo-príponových názvoch *Medzibrezie*, *Podbrezie* (10-krát), *Podbrezina*, *Podbreziny*, *Podbrezová* (2-krát), *Zábrezie* (4-krát). V skupine jednoslovných zložených názvov sú aj názvy *Brezolupy* (3-krát) a *Častobrezie*. Často sa slovný základ *breza* vyskytuje v slovenských toponymách aj s atribútom, t. j. vo viacslovných názvoch. Okrem predložkových názvov *Do brezia* (2-krát), *Do Brezia*, *Ku brezinám*, *Medzi brezami*, *Medzi brezím*, *Medzi brezinami*, *Na Brezničkách*, *Na Brezníku*, *Nad Brezím* (2-krát), *Nad Brezinou* (3-krát), *Nad breziami*, *Nad Brezinami* (3-krát), *Nad brezinkou* (2-krát), *Nad Brezinkami* (2-krát), *Nad Brezovčíkom*, *Okolo Brezín*, *Pod brezou*, *Pod brezami* (2-krát), *Pod brezím* (2-krát), *Pod Brezím* (2-krát), *Pod brezinou* (4-krát), *Pod Brezinou* (5-krát), *Pod breziami* (7-krát), *Pod Brezinami* (9-krát), *Pod brezinkami*, *Pod Brezinkami*, *Pod Brezinovou*, *Pod Brezovou*, *Pod Brezovým* (2-krát), *Pri breze*, *Pri brezičke*, *Pri brezínach* (2-krát), *Pri Brezínach* (3-krát), *Pri Brezovci*,

Za brezím, Za brezinou (3-krát), Za Brezinou (3-krát), Za Brezinkou, Za brezinami (7-krát), Za Brezinami (3-krát), Za Brezinkami (3-krát) je hodne syntagmatických názvov typu adjektívum + slovný základ *breza*: *Dolná brezina, Dolné breziny (4-krát), Dolné Breziny, Dolná Breznica (2-krát), Dlhé brezie, Horná brezina (3-krát), Horné breziny, Horná Breznica (2-krát), Írecké breziny (2-krát), Krivá breza (5-krát), České Brezovo (3-krát), Lábske breziny, Lovčická brezinka, Lozornianske breziny (2-krát), Malý Brezov, Mackove breziny, Nižné breziny, Panské breziny, Predná brezina, Rimavské Brezovo (2-krát), Silická Brezová (2-krát), Spodné breziny, Stašovské breziny, Suché Brezovo, Tekovská Breznica (2-krát), Turecké breziny, Veľké brezy, Veľký Brezový, Všivavé brezie, Vyšné Brezie, Vyšné Breziny, Vyšné brezinky, Vyvrátené brezy, Zadná brezina (2-krát), Zadná Brezina, Zadné breziny* a podľa osobného mena *Balogova brezina, Jakubove breziny, Pálkova brezina, Ondrášova brezina*. Samostatnú skupinu tvoria viacslovné predložkové názvy: *Breziny od Ráztočna, Brezová pod Bradlom (2-krát), Brezy nad majerom, Cerianske pri Červenej brezine, Na Brezovskom chodníku, Pod hradskou pri Brezinách, Pod zadnými brezinami, Pri brezinskej ceste, Pri brezovskej ceste* a *Za Brezovou mlákou*. Vyexcerpovali sme aj viacslovné spojenia typu adjektívum obsahujúce základ zo slova *breza* + topografické apelatívum: *Brezová aleja, Brezová dolina, Brezová hora (7-krát), Brezová líka, Brezová mláka, Brezová poľana, Brezový grúň, Brezový grúnik, Brezový háj (4-krát), Brezový hrb (2-krát), Brezový hrbok (3-krát), Brezový chodník, Brezový jarok, Brezový kopec, Brezový les, Brezový peň (3-krát), Brezový potok (5-krát), Brezový vrch (10-krát), Brezový vršok (4-krát), Brezové vršky, Brezový závrť* a *Brezov štál* vrátane veľkej skupiny názvov, v ktorých je adjektívum utvorené z toponyma: *Brezovská dolina (2-krát), Brezovský diel (2-krát), Brezovský chodník (2-krát), Brezovský potok (11-krát), Brezovský vrch (3-krát), Brezinský kanál (2-krát), Brezinský potok (4-krát), Breznická dolina (2-krát), Breznický potok (9-krát), Breznický potok, Brezničiansky kostol, Breznianska dolina, Brezniansky kostol, Brezniansky potok, Brezinský vrch, Brezianska hoľa (2-krát), Brezianske lány, Brezianske lazy, Breziansky kostol, Breziansky mlyn, Breziansky potok, Breznovická dolka, Rimavskobrezovský kostol, Severný brezovský kostol*. Pomenovaním podľa osoby je motivovaný názov *Brezinskovci*. Skupinu novodobých ťažkopádnych zložených názvov predstavuje názov *Nedožery-Brezany*.

Azda štandardizáciou sa zakonzervovali nárečové podoby názvov piatich geografických objektov: *Beržeň* (les a trigonometrický bod v katastrálnom území Skároš v okrese Košice-okolie, pole v katastrálnom území Veľký Horeš v okrese Trebišov), *Berezín* (les v katastrálnom území Župčany v okrese Prešov) a *Borzov* (trigonometrický bod v katastrálnom území Jasov v okrese Košice-okolie). Ďalší výskum určí spojitosť týchto toponým so slovným základom *breza*.

Na území Maďarska je takisto častý výskyt toponým so slovnými základmi *breza*, *brež-* a *brz-*. L. Kiss (1998) vysvetľuje názov maďarskej obce *Börzönce* v Zalianskej župe vývojom zo slovanského *Breznica* (vodný tok) → *Berzence* (vodný tok) → *Berzence* (obec) → *Börzönce*; rovnako aj J. Stanislav (1999, s. 163). L. Kiss vykladá aj názov vodného toku a obce v Šomodskej župe *Berzence* zo slovanského ← *Breznica*; podobne aj J. Stanislav (1999, s. 47). Názov maďarskej obce *Iklódbördőce* v Zalianskej župe vykladá L. Kiss z južnoslovanského **Brezulica*, ale J. Stanislav (1999, s. 161) z *Brezovica/Breznica*. L. Kiss (1998) vysvetľuje pôvod názvu maďarskej obce *Nagybörzsöny* v Peštianskej župe zo slovanského ← **Brežane/Brežany* a pôvod názvu orografického celku *Börzsöny* v Maďarsku medzi Dunajom a Ipľom prenesením názvu z obce *Nagybörzsöny* → *Börzsöny*; rovnako aj J. Stanislav (1999, s. 307 a 318). Analogicky vykladá J. Stanislav vývoj názvu obce *Nagyberzsény* a *Kisberzsény* vo Vesprímskej župe (1999, s. 213). Podľa L. Kissa (1998) je názov obce *Nemesborzova* v Sabolčsko-satmársko-beregskej župe výsledkom vývoja *Brezová* → *Borzova* → *Nemesborzova*. V Boršódsko-abovsko-zemplínskej župe sa vyskytujú toponymá: *Berzsény* (kopec v obci Kisrozvágy), *Bereznó* (hon v obci Alsózsolca), *Berzék* (obec), *Borzóctanya* (samota v obci Dubicsány), *Brezova* (hon v obci SÁta), *Brezsina* (hon v obci Rudabányacska), *Borzoka* (les pri obci Zalkod), podľa J. Stanislava pôvodom z **Brezovka* (1999, s. 395), v Novohradskej župe *Brezinapuszta* (hon v obci Sámsonháza), *Breznyák* (hon v obci Romhány).

3. Toponymá so slovným základom *hrab* patria medzi názvy na Slovensku s vysokou frekvenciou výskytu; sú príznačné pre celé územie Slovenska s výnimkou nížinných okresov juhozápadného a južného Slovenska (Trnava, Pezinok, Senec, Šaľa, Komárno), výškovo členitejších okresov (Banská Štiavnica, Detva a Lučenec) a severných okresov (Tvrdošín, Liptovský

Mikuláš, Kežmarok a Stará Ľubovňa). Slovo *hrab* je všeslovanské a pochádza z praslovanského základu **grab(r)ь*. Pôvod slovného základu **grab(r)ь* je nejasný (Brückner, 1957, s. 154; Rejzek, 2001, s. 191). SSJ (1959) vysvetľuje slovo *hrab* ako druh listnatého stromu; botanický termín *hrab obyčajný*, latinsky *Carpinus betulus*. V pomenovanom procese toponým v základe s výskytom slova *hrab* motivačným prvkom bol výrazný výskyt hrabového porastu v teréne.

V zemepisných názvoch sa slovný základ *hrab* vyskytuje na Slovensku veľmi často (413 názvov), z toho s nárečovou podobou slovného základu *habr*- 1-krát a s nárečovou podobou slovného základu *garb*- 1-krát. Najviac dokladov je z okresov Bardejov, Stropkov, Svidník, Košice-okolie, Poltár, Prievidza, Humenné, Sobrance, Michalovce, Zvolen a Vranov nad Topľou. Slovom *hrab* a jeho derivátmi sa v slovenských toponymách pomenávajú: obec (dovedna 11-krát), časť obce (5-krát), katastrálne územie (12-krát), samota (13-krát), horáreň (3-krát), zastavaná plocha, chránené územie, vodný tok (28-krát), kanál (2-krát), vodná nádrž, dolina (2-krát), chrbát, vrch (21-krát), svah, les (133-krát), pole (93-krát), lúka (13-krát), pasienok (33-krát) a trigonometrický bod (43-krát).

V slovenských toponymách sa slovný základ *hrab* vyskytuje bez atribútu v podobách *Hrab* (2-krát), v množnom čísle *Hraby* (2-krát), ako aj v jednoslovných odvodeninách *Hrabec* (2-krát), *Hrabce*, *Hrábok*, *Hrabíky*, *Hrabky* (2-krát), *Hrabkov* (2-krát), *Hrabie* (12-krát), *Hrábie* (2-krát), *Hrabienka*, *Hrabina* (47-krát), *Hrabiny* (61-krát), *Hrabinka* (4-krát), *Hrabinky* (9-krát), *Hrabinec*, *Hrabník* (13-krát), *Hrabníky* (9-krát), *Hrabča*, *Hrabov* (5-krát), *Hrabová* (12-krát), *Hrabové* (7-krát), *Hrabovo* (6-krát), *Hrabovka* (9-krát), *Hrabovec* (25-krát), *Garbockovo*, *Hrabovčanka*, *Hrabovík*, *Hrabovčík* (7-krát), *Hrabovník* (5-krát), *Hrabovníky* (3-krát), *Hrabovina* (4-krát), *Hrabovište* (2-krát), *Hrabské* (3-krát), *Hrabovská* (5-krát), *Hrabinovec*, *Hrabínovská*, *Hrabinské*, *Hrabniaky*, *Hrabničky*, *Hrabkovatý*, v predponovom názve *Úhraby* (možný súvis aj so slovným základom *hrabať*), v predponovo-príponových názvoch *Podhrabie*, *Záhrabie*, *Podhrabina* (2-krát), *Zahrabina*, *Zahrabová*, *Záhrabovo*, *Podhrabinské*, *Podhrabník*, *Úhrabie* a často aj s atribútom, t. j. vo viacslovných názvoch. Okrem predložkových názvov *Do hraba*, *Do hraba koncom*, *Do Hrabovca*, *Medzi Hrabovcom*, *Na Hrabinkách* (2-krát), *Na Hrabovec*, *Na Hrabovke*, *Na hrabine*, *Nad Hrabím*

(2-krát), *Nad hrabinami*, *Nad Hrabinami*, *Nad hrabinou*, *Nad Hrabovom*, *Nad Pustým Hrabovom*, *Od hraba*, *Od Hrabovca*, *Od hrabovského*, *Pod hrabom* (3-krát), *Pod Hrabom*, *Pod Hrabmi*, *Pod Hrabcom*, *Pod hrabím*, *Pod hrabinou* (2-krát), *Pod hrabinami* (2-krát), *Pod Hrabinami* (6-krát), *Pod Hrabníkom* (2-krát), *Pod Hrabníkmi*, *Pod Hrabovcom*, *Pod Hrabovkou*, *Pod hrabovým lesom*, *Pred Hrabovcami*, *Pri hrabe* (2-krát), *Pri hraboch* (2-krát), *Pri hrabine*, *V hrabinách* (2-krát), *Vrch hrabiny*, *Za Hrabinou*, *Za hrabinou*, *Za Hrabovým* (2-krát), *Za Hrabovou*, *Hrabovec nad Laborcom* (2-krát), *Záhumníe od Hrabovej* (2-krát), *Dieľy nad Hrabím* je hodne syntagmatických názvov typu adjektívum + slovný základ *hrab*: *Dolná Hrabča*, *Hrubý hrab* (2-krát), *Krivá Hrabina*, *Mokrý hrab*, *Nižný hrab*, *Jasovská hrabina*, *Líščia hraba* (možný súvis aj so slovným základom *hrabať*), *Malé Hrabiny*, *Nižná Hrabová*, *Nižný Hrabovec* (2-krát), *Pusté Hrabovo*, *Ruský Hrabovec* (2-krát), *Starý Hrabov*, *Suché Hrabovo*, *Veľký Hrabovník*, *Vyšná Hrabová*, *Zadná Hrabová*, v množnom čísle *Veľké hrabiny* a *Hrabovec nad Laborcom* (2-krát). Vyexcerpovali sme aj viacslovné spojenia typu adjektívum obsahujúce základ zo slova *hrab* + topografické apelatívum: *Hrabový jarok*, *Hrabový grúň*, *Hrabový potok* (2-krát), *Hrabová Roztoka*, *Hrabový vrch* (4-krát), *Hrabový vŕšok*, *Hrabský kanál*, *Hrabinné jamy*, *Hrabinský hrebeň*, *Hrabinský potok* (3-krát), *Hrabková dolina*, *Hrabkovský les*, *Hrabová dolina*, *Hrabová skalica*, *Hrabová studňa* (2-krát) vrátane skupiny názvov, v ktorých je adjektívum utvorené z toponyma: *Hrabovské lány*, *Hrabovské lazy*, *Hrabovské zeme*, *Hrabovský kanál*, *Hrabovský potok* (2-krát), *Garbovský potok*, *Hrabovská hora* (2-krát), *Hrabušický potok*. Pomenovaním podľa osoby sú motivované názvy *Hrabovského stodola*, *Hrabovci*, *Hrabov potok* a azda aj *Hrabičov* (2-krát) a *Hrabičovo*.

Ďalší výskum si zaslúži pohyblivá kvantita samohlásky *a/á* v štandardizovaných názvoch *Zahrabina*, *Zahrabová*, *Záhrabovo* a *Záhrabie*. Podobne bude predmetom ďalšieho skúmania konflikt kvantity *a/á* v štandardizovaných podobách názvov *Hrabie* (12-krát) a *Hrábie* (2-krát).

Štandardizáciou sa zakonzervovala nárečová podoba názvu geografického objektu preukazujúca pravdepodobný filter maďarčiny: *Garbockovo* (pasienok v katastrálnom území Silica v okrese Rožňava). Možno uvažovať o novej štandardizácii nárečovej podoby názvu *Garbockovo* do podoby zohľadňujúcej slovný základ *hrab*.

V dnešnom Maďarsku je značný počet názvov zo slovanského slovného základu *grab/hrab*. Niektoré z nich uvedieme. L. Kiss (1998) vysvetľuje pôvod názvu maďarskej obce *Garbolc* v Sabolčsko-satmársko-berežskej župe zo slovanského ← *Grabovъcъ, podobne aj webová stránka obce. Pôvod názvu obce *Grábóc* pri Szekszárde v Tolnianskej župe vysvetľuje L. Kiss (1998) z osobného mena *Garáb* → asimiláciou k frekventovanému chorvátskemu toponymu *Grabovac* → *Grábóc*. Podobne L. Kiss (1998) vysvetľuje vznik viacerých ďalších názvov geografických objektov v Maďarsku zo slovného základu *grabъ, napr. osada *Grébicspuszta* pri obci Naszály v Komáromsko-ostrihomskej župe neďaleko od kopca *Grébics-hegy*; rovnako aj J. Stanislav (1999, s. 224), ktorý uvádza doklady *Grabič → *Grabuch* okolo 1235 → *Grebut*, *Grabuch* 1237 – 40, *Grabes* 1240 → *Gerebech* 1426. Názov obce *Garáb*, v jej území situovaného vrchu *Garáb* a vodného toku *Garábi-patak* v Novohradskej župe s dokladmi *Grab* 1265 → *Garab* 1327, ako aj názov vrchu *Grab* v obci Pásztó v tejto župe vysvetľuje J. Stanislav (1999, s. 332 a 333) zo slovného základu *grab/hrab*. Názov vrchu *Hrabec* severne od obce Mária Nosztra v Peštianskej župe a názvy *Hrabina* v obci Legénd, kopca *Hrabina* v obci Terény a názov *Za Hrabinou* v obci Ósagárd v Novohradskej župe sú podľa Stanislava jasné (1999, s. 307 a 327). Podobne *Hrabina* v obci Pilisszentlászló a vrch *Grabina* v obci Pilišská Čaba v Peštianskej župe (Stanislav, 1999, s. 228). Názov obce *Garabonc* v Zalianskej župe je podľa J. Stanislava (1999, s. 165) výsledok vývoja *Grabovnica → *Garabonc*, ale podľa webovej stránky má názov pôvod zo slovanského *grebeň* → *grebenec* → *Garabonc*; tu je aj vodný tok *Garabonci patak*. Názov *Görbönce* v Zalianskej župe podľa J. Stanislava (1999, s. 165) je z *Grabovnica*. Podobne vysvetľuje J. Stanislav názov zaniknutej osady *Gorbóc* v Šomodskej župe pri Babócsi vývojom *Grabovъcъ → *Gorboch* 1378 → *Gorbowcz* 1494 → *Gorbóc* (1999, s. 184).

LITERATÚRA

BRÜCKNER, Aleksander: Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa: Wiedza powszechna 1957.

Geografické názvy okresu... A1, A3 – A5, A7 – A14, A16, A19 – A35, A37 – A43. Geografické názvoslovné zoznamy OSN Slovenskej republiky. Bratislava: Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky 1983 – 1994.

- Historický slovník slovenského jazyka. 1 – 6. Red. M. Majtán. Bratislava: Veda 1991 – 2005.
- HOLUB, Josef – LYER, Stanislav: Stručný etymologický slovník jazyka českého. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1978. 527 s.
- HORŇANSKÝ, Imrich: Druhý významný projekt štandardizácie geografického názvoslovia realizovaný. In: Kultúra slova, 1995, roč. 29, č. 2, s. 78 – 83.
- HORŇANSKÝ, Imrich: Slová *brod, brázda, brána, vráta* a *mohyla* v slovenských geografických názvoch. In: Kultúra slova, 2005, roč. 39, č. 4, s. 218 – 231.
- HORŇANSKÝ, Imrich: Slová *brloh, pleš, prieloh* a *sihla* v slovenských geografických názvoch. In: Kultúra slova, 2006, roč. 40, č. 5, s. 278 – 287.
- KISS, Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára. A – K. 4., rozšírené vyd. Budapešť: Akadémiai kiadó 1998.
- Magyarország földrajzinév-tára. II. Nógrád megye. Borsod-Abaúj-Zemplén megye. Komárom megye. Budapest: Kartográfiai vállalat 1980.
- MAJTÁN, Milan: Z lexiky slovenskej toponymie. Bratislava: Veda 1996.
- Názvy trigonometrických bodov z územia Slovenskej republiky A 45. Geografické názvoslovné zoznamy OSN Slovenskej republiky. Bratislava: Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky 2001. 438 s.
- REJZEK, Jiří: Český etymologický slovník. Voznice: Leda 2001. 752 s.
- Slovník slovenského jazyka. Zv. 1 – 6. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1959 – 1968.
- STANISLAV, Ján: Slovenský juh v stredoveku. I. Bratislava: Národné literárne centrum 1999.

Z HISTORICKEJ LEXIKY

Z lexiky stredovekej slovenčiny s výkladmi názvov obcí a miest (12)

RUDOLF KRAJČOVIČ

gnilý, -á, -é, adj. (od slova *hniť* z tvaru l-part. prez.) dnes *hnilý*, niečo hnijúce, zhnité; p. hes. *gnilica*, *gnit'*.

gnilica, f., apel. (od *gnil-* príp. miesta *-ica* ako v slovách *ulica*, *pivnica*) priestor zanesený hnijúcim odpadom z výroby, z baní, prípad. hnijúcim rastlinstvom, opadaným lístím a pod. – *Gylnychbanya* 1246, *Gelnic* 1276, *Gulnicia* 1379, *Gelnicza* 1773, dnes *Gelnica*, názov (so zmenou *Gnil-* na *Geln-* pričinením hostí z Bavorska) podľa názvu rieky *Gnilica* (*fluvio Gilnich* 1294, dnes *Hnilec*, Šm.Vd.) podľa znečisteného toku v okolí pôv. osady, kde sa ťažili drahé kovy a páliło uhlie (VSO I.).

V slovenských nárečiach *hnilica*, *hnilička* je druh hrušky, ktorá po dozretí mäkne, hneďne a postupne zahníva.

gnilný, -á, -é, topon. apel. (od *gnil-* príp. *-ný*; v sloven. dnes *hnilý*, *zhnitý*; p. hes. *gnilnica*).

gnilnica, f. topon. apel. (od *gniln-* adj. koreňa príp. miesta *-ica* ako v *ulica*, *pivnica*) priestor znečistený odpadom z baní, prípad. hnijúcim rastlinstvom a pod. – *Gylnicz* 1315, dnes *Hnilec*, obv. Spišská Nová Ves; názov podľa rieky *Gnilnica* (neskôr *Hnilec*, p. Šm.Vd.). – *silva parua* *Gylnitz* 1315, *Hnilczek* 1828, dnes *Hnilčík*, obv. Spišská Nová Ves, pôvodne *Gnilnica*; názov obce podľa názvu malého lesa (p. záznam *silva parua* z r. 1315) zanedbaného a znečisteného zrejme odpadom hnijúceho lístia, prípad. odlomených konárov; dnešná zdrob. forma názvu obce je novšia.

gnit', verb. *hniť*, rozkladať sa vplyvom vlhkosti (psl. *gniti*, poľ. *gnić*, stčes. *hnti* atď.); p. hes. *gnilý*, *gnilný* a ďalšie.

gol, -a, -o, hist. men. adj. holý, pustý, prázdny, bez lesného porastu, neobrábaný, dnes v sloven. nahý, nezarastený, v náreč. nezarastený, priestor bez

porastu, nemajetný, chudobný, expr. nedospelý, SSN I. (psl. *golъ* prázdny, pustý, blízke srb. chorv. *gol* holé miesto bez lesného porastu atď.); p. hes. *goľa*, *Goľa*.

goľa, f. prázdne, pusté miesto, v sloven. dnes *hoľa* horská lúka, trávna plocha vo vrchoch a pod. (psl. *goľa* z *gol-ja*, poľ. *gola* nezarastené, opustené miesto, srb. chorv. *golek* holé, nezarastené miesto v lese, Skok I.). – *Gala* 1245, *Galla* 1253, *Gelye* 1320, *Kostolná Gala* 1927, dnes *Holice*, obv. Dunajská Streda. – *Ogelye* 1496, dnes *Stará Gala*, časť obce *Holice*; názvy z hist. sloven. *Goľa* (v hist. záznamoch prevzaté zo stmaďar. *prostredia*, kde z *Goľa* vzniklo *Galya*, prípad. *Gelye* vokálnou harmóniou); motiváciou vzniku názvov zrejme bola v stredoveku neobrábaná, pustá časť chotára s vrstvami náplav z Dunaja na piesočnatom podklade (VSO I.).

Goľa, kolekt. prímenie, živý názov skupiny mladých vyčlenenej z rodovej pospolitosti s povinnosťou vykonávať najmä strážne služby; prímenie od koreňa *gol-* v prenes. význame „mladý bez majetku“ s príp. potomstva *-ęta* (ako v slovách *mláďatá*, *húsatá* z psl. *molęta*, *goęta* a pod.). – *Galantha* 1237, *Galanta alia Galanta* 1241, dnes *Galanta*, okr. mesto; znenie názvu *Galanta* vzniklo zo stsloven. *Goľa* vokálnou harmóniou v stmaďar. prostredí; v prevzatom stmaďar. názve je zachovaná psl. nosovka *ę*, z toho je zrejme, že názov bol prevzatý v 10. stor. stmaďar. výbojným kmeňom; motiváciou vzniku názvu bola strážna základňa vybranej družiny mladých pri strategickej križovatke Považskej cesty s dôležitou cestou vedúcou od Nitrianskeho hradu k Braslavovmu hradu čiže k Bratislavskému hradu.

Podobná strážna družina zostavená z mladých nazývaná *Trěbeta* mala základňu pri tej istej Považskej ceste v strategickom priestore v okolí dnešných Trebatíc, Krakovian a v Moravanoch nad Váhom; to zvyšuje reálnosť výkladu názvu v tomto hesle.

gora, f., vrch, väčší kopec, hustý lesný porast hlavne na svahoch pohorí (psl. *gora*, zachované v poľ. *gora*, v sloven. *hora* atď.); p. hes. *gorovec*.

gorovec, m. topon. apel. priestor porastený hustým lesom na svahoch miernej pahorkatiny (od *gora* príp. miesta *-ov-ec*), neskôr po zmene *g* na *h* v 12. stor. *horovec*. – *Gowor*, m. *Gorow*, *Goor* 1262, *Horowcz* 1450, *Horowecz* 1460, *Horowce* 1773, dnes *Horovce*, obv. Púchov; názov podľa zalesnenej pahorkovej časti chotára v blízkosti založenej obce. – *Hoor* 1347, *Hor* 1451, *Horowce* 1808, dnes *Horovce*, obv. Michalovce; vzhľadom na nížinný ráz

chotára (s n. v. 103 – 111 m) možno predpokladať, že motiváciou názvu bol nížinný hustý les, dnes je chotár odlesnený, to podporuje výklad názvu.

gost', m. hist. prisídlený osadník, obyvateľ z cudziny pokladaný za človeka s dobrým úmyslom, kupec, banský majster a pod. (psl. *gostb*, sloven. *host'*, stčes. *hosti*, cudzinec, poľ. *gosc* host', *droga gosci* cesta kupcov, strus. *gostb* nedomáci kupec, *gostinnyj dvorb* väčšia miestnosť, hala pre kupcov atď.); p. hes. *gosté*.

gosté, pl. m. hostia, kupci zo susedných alebo vzdialených krajín, nedomáci majstri remesiel, povozníci zo susedných krajín a pod. (psl. *gostbje*, sloven. *hostia*, v náreč. *hosté*, *hosti* a pod.; p. hes. *gost'*. – *Gezt* 1231, *Guezte* 1280, *Gest* 1920, dnes *Hoste*, obv. Galanta; motiváciou vzniku názvu boli hostia, nedomáci kupci s príbytkami v osade pri križovatke obchodných ciest v blízkosti hradu pôvodne nazývaného *Mojtechov*, dnes obec *Majcichov*. – *Guesta* 1232, *Guezte* 1274, *Gest'* 1920, dnes *Host'ová*, obv. Nitra; obec pôvodne bola osadou kráľovských rybárov, podľa hist. názvu zrejme rybárov z inej krajiny (VSO I.).

gostica, f., p. hes. *gostovica*.

gostovica, f., **gostica**, f. topon. apel. miesto, kde bývajú hostia, nedomáci kupci alebo miesto pre prichádzajúcich hostí, obchodníkov a pod. (od *gost'* príp. miesta *-ica*, *-ov-ica*). – *Gezeche* 1332, *Gezthete* 1431, *Geszticza* 1773, dnes *Hostice*, obv. Rimavská Sobota. – *Gezth* 1354, *Hostowicza* 1773, dnes *Hostovice*, obv. Snina; rekonštrukciu hist. záznamu potvrdzuje maďar. názov obce *Vendégi* (od *vendég* host', *vendégi* host'ovský).

V historických záznamoch sú prevzaté názvy zo stmaďar. prostredia, kde zo stsloven. *Gost'* vznikla podoba *Geszt-*.

goba, f. ústa, v sloven. z neho mierne hanlivé *huba*, prenes. hist. ústie v podobe menšieho zálivu, prieniku toku z rieky do terénu využívaného ako prístav (psl. *goba*, najbližšie strus. *guba* malý záliv, prístav, Vas. I. 469, psl. podoba zachovaná v poľ. v apel. *gęba* ústa, pysk, *gobka* špongia a i., Brück. 138. – *Gumba* 1293, *Gomba* 1773, dnes *Hubice*, obv. Dunajská Streda; názov bol motivovaný zálivom menšieho rozsahu, ktorý utvoril prienik vody z blízkeho Dunaja; realnosť výkladu zvyšuje ráz chotára obce s pieskovými plochami a s vrstvami riečnych náplav zo starého toku Dunaja (VSO I.). Ide tu zrejme o hist. lodiarsky termín používaný stredovekými lodníkmi, ktorí sa dobovými loďami plavili po Dunaji.

Výklad názvu v hesle má oporu aj v názve hist. osade *Содьникъ* (s dokl. *Zondonek* 1067, SJS II. 398) pri brehu rieky Tisy, od *содно* (príp. miesta *никъ*) známe v struš., dnes *sudno* väčší čln stavaný v podobe suda v pozdĺžnom tvare (Vas. III.). Blízkosť významov hist. apel. *содьникъ* miesto pri brehu rieky, kde stoja väčšie nákladné člny, a *гоба* menší záliv využívaný ako prístav umožňuje urobiť záver, že apel. *гоба, содно* (*guba, sudno* po zmene psl. *o* na *u*) boli v ranom stredoveku termínmi známymi a používanými v prostredí dobového lodiarstva lodníkmi, ktorí prepravovali náklady tovaru väčšími člnmi po Dunaji a jeho prítokoch.

grab, m. listnatý strom, hrab, *Carpinus betulus* (psl. *grabъ*, sloven. *hrab*, čes. *hrab*, poľ. *grab* atď.); p. hes. *grabovec*.

grabovec, m. priestor porastený hrabom, prípad. miešaný les s prevahou hraba (od *grab* príp. miesta *-ov-ec*, k tvorbe porov. hes. *glogovec, tisovec* a i.). – *Grabo* 1338, *Garbolch* 1352, *Hrabocz* 1492, *Hrabovecz* 1773, dnes *Hrabovec*, obv. Bardejov; názov motivovaný priestorom porasteným hrabom alebo lesikom s výskytom hrabov v blízkom okolí založenej osady; p. hes. *hrabovec, hrabovčik*.

graň¹, f. hrana, dotyk plôch v uhle, ostrý okraj predmetu, prenes. uhol v dotyku dvoch hraničných línií, dvoch riek, chotárov, pohorí a pod. (psl. *gran*, sloven. *hrana* ostrý okraj predmetu, stčes. *hrana* roh, kút, poľ. *grań* roh, miesto, kde sa stretajú plochy atď.); p. hes. *graničie, hranica*.

graň², f. niečo rozvetvené, halúzie, vetva, úponka viniča (psl. *granъ*, v sloven. náreč. *hranka* zväzok prútia, slovin., srb., chorv. *grana* vetva, halúzie atď.). – *Garan* 1360, *Garany* 1773, *Garaňa* 1920, dnes *Hraň*, obv. Trebišov; názov podľa viniča viazaného úponkami; v obci sa okrem poľnohospodárstva tradične venujú vinohradníctvu a ovocinárstvu, čo zvyšuje reálnosť výkladu v hesle.

So zreteľom na to, že obec založili v blízkosti hraničného pásma bývalej Zemplínskej a Abovskej župy, vznik jej názvu mohol byť motivovaný aj polohou pri hraničnom pásme, pričom nemožno vylúčiť, že pri vzniku názvu obce mohli mať účasť obidva faktory, pestovanie viniča i blízkosť župných hraníc.

graňastý, -á, -é, adj. (od *graň* 1. adj. príp. *-astý* ako v slovách *žltastý, sladkastý*) hraničný, pri hranici (známe v poľ. *graniasty* hraničný, podobne v srb., chorv. *granast* hraničný, Skok I.). – *Granaszto* 1342,

Granastow 1808, dnes *Hraničné*, obv. Stará Ľubovňa; názov motivovaný polohou založenej obce pri hist. hraničnom priestore uhorsko-slovensko-poľskom.

Výklad názvu potvrdzuje nem. názov obce *Grenzdorf*, t. j. dedina, obec pri hraniciach, prípad. aj maďar. názov obce *Határhely*, vo voľnom prekl. obec v hraničnom priestore.

granica, f. hranica; p. hes. *graničie*.

graničie, n. hraničie, územie na oboch stranách hraníc (od *granica* príp. priestoru *-ie z -é* ako v slove *pohraničie*). – *Granch* 1344, *Granč* 1808, dnes *Granč-Petrovce*, obv. Levoča; názov motivovaný polohou obce založenej pri uhle hraníc Spišskej a Šarišskej župy. Dnes sa obec nachádza pri styku hraníc okresov Spišská Nová Ves a Levoča.

gręda, f. hist. apel. prírodná alebo navrhovaná úzka plocha zeme v chotári, v poli, v záhrade a pod. (psl. *gręda*, sloven. *hrada* vymedzená časť obrobenej zeme, hriadka, záhon v poli, v záhrade, čes. *hřada* záhon, poľ. *grzędą, grzadka* hriadka, záhon, rus. *grjada* úzke pohorie, *grjadka* záhon atď.). – *Gerenda Inferior* 1320, *Gerenda* 1458, *Hrádky* 1808, dnes *Hriadky*, obv. Trebišov; názov podľa polohy založenej obce pri pásme miernej vyvýšeniny v podobe valu proti záplavám pozdĺž brehu rieky Ondavy. – *Gerenda Superior* 1320, obec splynula s obcou *Hriadky*, obv. Trebišov.

Podľa hist. záznamov st. sloven. názov *Gręda* v podobe *Gerenda* (t. j. s nosovkou *ę*) prevzal st. maďar. kmeň v 10. stor.; v sloven. prostredí z *gręda* po denalizácii *ę* na *ä* (z neho v náreč. 'a, a) a po zmene *g* na *h* v 12. stor. vznikol názov *Hradki* (porov. *Hradky* z r. 1773), z neho po úprave dnešné *Hriadky*.

grč, m., **grča**, f. uzlina, suk v dreve, sukové drevo (v sloven. *hrča* uzlina, suk v dreve, zdurenina, podobne v srb., chorv. *grč, grča* uzlina, suk atď.); p. hes. *grčel*.

grčel, m. (od *grč-* príp. *-el* ako v *hriadel*); p. hes. *grč*. – *Gertschol* 1332, *Gerchel* 1410, *Gerčel* 1920, dnes *Hrčel*, obv. Trebišov; názov podľa polohy založenej obce pri staršom sukovitom lese; reálnosť výkladu názvu zvyšuje názov neďalekej obce *Klečenov*, od *klak* lesný porast s pokrivenými kmeňmi, konármi a pod.; p. hes. *kláč*.

gríb, m. druh jedlej huby, *Boletus*, huba všeobecne (psl. *gribъ*, sloven. *hríb*, vo výchsl. náreč. *grib*, čes. *hřib*, poľ. *grzyb* atď.); p. hes. *gribov*.

gribov, -a, -o, men. adj. miesto bohatého výskytu jedlých húb, hríbov (od *gríb* adj. príp. -ov). – *Grebo* 1414, *Gribov* 1618, dnes *Gribov*, obv. Svidník; názov podľa výskytu jedlých húb, hríbov v blízkom okolí založenej obce; výklad má oporu v úrad. maďar. názve obce *Kisgombás*, od *gomba* huba (maďar. apel. prevzaté z psl. *goba*, p. Kn.MNy I.).

Grk, m. etn. názov obyvateľa gréc. pôvodu (v sloven. dnes *Grék* z lat. *Graecus*, psl. *Grъкъ*, zachované v slovin., srb., chorv. *Grk* Grék, ľud. srb. *grk* cudzí kupec, Skok I. atď.). – *Gyrki* 1156, *Gurky* 1262, *Gerky* 1263, *Hrkowce* 1773, dnes *Hrkovce*, obv. Šahy; názov podľa osadníkov gréckeho pôvodu, zrejme obchodníkov, kupcov z Grécka; reálnosť výkladu zvyšuje skutočnosť, že v ranom stredoveku sa v neďalekom Vyšehrade omšové obrady vykonávali vo východnom ríte, bol tu totiž grécky kláštor (s dokladom p. St.StSJ II.).

grlica, f. topon. apel. hrdlo, ústie rieky (od hist. ľud. *grlo* z *grdlo* príp. miesta alebo zdrob. príp. -ica; p. hes. *grlo*). – *Gerlyche* 1413, *Gerlicza* 1559, *Grlica* 1920, dnes *Hrlica*, obv. Revúca; názov podľa ústia chotárneho potoka do rieky Západný Turiec, pri ktorom obec vznikla.

Historický konsonant *g-* v záznamoch i v novšom názve (porov. *Gelica* z r. 1920) sa zrejme zachoval vplyvom prevzatého úrad. maďar. názvu *Gerlicze*.

grlo, n. hist. *grlo* z psl. *grъdlo* (po psl. zmene *dl* na *l* v psl. základe stredoslov. nárečí) vo význame „hrdlo“, prenes. „ústie rieky“ (psl. *grъdlo*, *grъrlo*, v sloven. *hrdlo*, v sloven. náreč. *herdlo*, *hrlo*, čes. *hrdlo*, srb., chorv. *grlo* atď.); p. hes. *grlica*.

grnec, m. úžitková nádoba z hlíny obyč. vyzdobená (psl. *grъньць*, sloven. *hrniec* z hlíny, z plechu a pod., čes. *hrnec*, poľ. *garnek* atď.); p. hes. *grnčár*.

grnčár, m. výrobca hlinených úžitkových predmetov, hlavne hlinených nádob (psl. *grъньчарь*, sloven. *hrnčiar*, stčes. *hrnčier*, poľ. *garnczar* atď.). – *Grincha* 1113, *Gerrencher* 1344, *Hrnčárovce* 1808, dnes *Nitrianske Hrnčiarovce*, obv. Nitra; neďaleko obce v priestore podhradia Nitrianskeho hradu archeol. objavila hrnčiarske pece z 9. stor. (Ch.VSN s lit.). – *Girincha* 1267, *Gerrencher* 1270, *Hrnczarowcze* 1773, dnes *Hrnčiarovce nad Parnou*, obv. Trnava; časťou obce sú *Hliníky*, názov zrejme podľa blízkeho zdroja úžitkovej hrnčiarskej hlíny. – *Kuerencher* 1262, *Guerencher* 1332, *Lanchar*

1394, *Lancsar* 1773, dnes *Lančár*, obv. Piešťany; pôv. *Grnčári*, názov podľa príbytkov a dielni hrnčiarskych majstrov, neskôr *Lančár* (*Lanchar* 1394), názov od srb., chorv. apel. *lončar* hrnčiar z prostredia chorvátskych prisídlencov v 14. stor.

grt, m. hist. apel. otvor hrdla, prenes. otvor v zemi, priehlbina naplnená vodou, ktorá tým, že sa vpíja a tak sa stráca, pripomína hrdlo (psl. *grtby*, zodpovedá mu dluž. *gjarś* hrtan, sloven. *hrtan*, podobne v čes., v poľ. blízke *krtań* hrtan, rus. *gortan* atď.); p. hes. *grtva*.

grtva, f. topon. apel. (od *grt* príp. priestoru *-va*, *-ava*) prenes. otvor v podobe priehlbiny, kde sa stráca voda obyč. v okolí voľne sa roztekajúcej minerálnej výverky, prípad. jazierko v priehlbine ako zvyšok predtým naplnenej vodou; p. hes. *grt*. – *Gurtuatu* 1326, *Gortvianska Vieska* 1920, *Gortva* 1927, dnes *Gortva*, obv. Rimavská Sobota; reálnosť výkladu zvyšuje minerálny prameň v chotári obce nazývaný *Kyselka*; oporou výkladu je aj najstarší záznam *Gurtuatu* (1326) od domáceho *grtva* s maďar. apel. *-tó* jazero.

gul, m. topon. apel. hýrenie, zábava s pijatikou (od *gulat*, dnes *hulat* veselíť sa, nadmieru piť; viac v hes. *hulat*). – *Kul* miesto *Gul* 1290, *Huly* 1410, *Hull* 1773, *Hul* 1808, dnes *Hul*, obv. Nové Zámky; obec pôvodne bola osadou obývanou zemianskymi rodinami; motiváciou vzniku jej názvu bol iste hýrivý život, veselé zábavy obyvateľov zemianskeho rodu hlavne z pohľadu blízkeho ľud. okolia.

gulat, verb. veselíť sa, nadmieru piť (psl. *guljati*, v sloven. náreč. *hulat* samopašne sa veselíť, nadmieru piť alkohol, lumpovať, SSN I., stčes. *huleti* hýriť, veselíť sa, rus. *guljat* veselíť sa, lumpovať, zaháľať, prechádzať sa, srb., chorv. *guliti* prenes. nadmieru piť, Skok I. 632 atď.); p. hes. *gul*.

gus, f. domáci úžitkový vták, hus domáca, Anser (viac v hes. *hus*); p. hes. *gusina*.

gusina, f. topon. apel. (od *gus* hromad. príp. *-ina* ako v *hydina*) väčšia skupina doma kŕmených husí. – *Guzna* 1341, *Guzona* 1435, *Guszonya* 1808, *Husiná* 1920, dnes *Husiná*, obv. Rimavská Sobota; názov motivovaný väčšou skupinou domácich husí, o ktoré sa osadníci museli starať, ktoré museli chovať, pást, prípad. kŕmiť v službách panstva; reálnosť výkladu potvrdzujú niektoré názvy miestnych častí pri obci, napr. *Baromút* v prekl. cesta pre domácu hydinu, dnes maďar. *baromfi* hydina, *út* cesta, *pást* pastvina a i.

SKRATKY

Literatúra: Brüsk. – BRÜCKNER, Alexander: Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa: Wiedza powszechna 1957.

Ch.VSN – Významné slovanské náleziská na Slovensku. Ed. B. Chropovský. Bratislava: Veda 1978.

Kn.Mny I. – KNIESZA, István: A magyar nyelv szláv jevevényyszavai. I. Budapest: Akadémiai kiadó 1955.

SJS II. – STANISLAV, Ján: Slovenský juh v stredoveku. II. 2. vyd. Bratislava: Literárne informačné centrum 2004.

Skok I. – SKOK, Petar: Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. I. Zagreb: Jugoslovenska akademja znanosti i umjetnosti 1971.

SSN I. – Slovník slovenských nářečí. I. Red. I. Ripka. Bratislava: Veda 1991.

St.StSJ II. – STANISLAV, Ján: Starosloviensky jazyk. II. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1987.

Šm.Vd. – ŠMILAUER, Vladimír: Vodopis starého Slovenska. Bratislava a Praha 1932.

Vas. I. – VASMER, Maks: Etimologičeskij slovar' russkogo jazyka. I – IV. Pripravil N. Trubačev. Moskva: Izdatel'stvo Progres 1964.

VSO I. – Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. I. Red. M. Kropilák. Bratislava: Veda 1977.

Skratky jazykov: čes., češ. – český, čeština, dluž. – dolnolužický, chorv. – chorvátsky, ľud. – ľudový, maďar. – maďarský, náreč. – nárečie, nárečovo, poľ. – poľský, rus. – ruský, psl. – praslovanský, rus. – ruský, sloven. – slovenský, slovín. – slovinský, srb. – srbský, stčes. – staročeský, stmaďar. – staromaďarský, stará maďarčina, strus. – staroruský, stredoslov. – stredoslovenské nárečie, stsloven. – staroslovenský, výchslav. – východoslovenské nárečie.

Iné skratky: adj. – adjektívum, a i. – a iné, apel. – apelatívum, a pod. – a podobne, atď. – a tak ďalej, dokl. – doklad, f. – feminínium, hes. – heslo, hist. – historický, l-part. – minulé participium na -l, -la, -lo, m. – maskulínium, m. – miesto, namiesto, maďar. – maďarský, men. adj. – menné adjektívum, n. – neutrum, n. v. – nadmorská výška, nem. – nemecký, obv. – obvod, p. – pozri, part. – participium, pôv. – pôvodne, pôvodný, prenes. – prenesene, prez. – prezent, príp. – prípona, prípad. – prípadne, r. – roku, v roku, stsloven. – staroslovenský, úrad. – úradný, zdrob. – zdrobnený.

KS

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

Slovo ruka vo frazémach a právnych termínoch starej slovenčiny

RUDOLF KUCHAR

Človek oddávna prejavoval svoj vzťah k materiálnym veciam, k vlastníctvu. Dorábal, získaval, prípadne prijímal isté veci materiálneho charakteru rukou alebo prostredníctvom rúk. Tento spôsob siahnutia na niečo, získania, prevzatia, ovládnutia a zmocnenia sa nejakej veci menšej alebo väčšej hodnoty sa pokladal už od dávnych čias za celkom prirodzený. Neprekvapuje preto, že ľudská ruka ako nástroj získavania obživy zohrala dôležitú úlohu aj v ľudských právnych vzťahoch. Slovo *ruka* poslúžilo človeku nielen ako pomenovanie časti tela, ktoré človek použil v komunikácii ako jazykový prostriedok v právnych vzťahoch.

Slovo *ruka* pomenúva „časť ľudského tela slúžiacu okrem iného na zaobstarávanie životných potrieb“. Išlo v podstate v širokom zmysle slova aj o zabezpečenie hmotných prostriedkov na život, bola teda prostriedkom nadobúdania majetku v širšom zmysle. Majetok ako taký súvisí s pojmom *vlastníctvo* a pojem vlastníctva sa spájal aj so slovom *ruka*. Toto slovo sa v predspisovnom období vývinu slovenčiny používalo v rozličných slovných spojeniach na vyjadrenie vzťahu k majetku.

V staroslovenčine je doložené napríklad spojenie *ne vь vlastь byvaję (= nie je v jeho moci)* v zákonníku Ekloga (ide o byzantský zákonník z roku 740 – porov. text u E. Paulinyho, 1964, s. 156 a 163; porov. aj R. Kuchar: Právna terminológia Veľkej Moravy a jej odraz v slovenskej právnej terminológii, 2007). Pre starú slovenčinu je zasa zaujímavý typ spojení slovesno-menného charakteru, ktorých súčasťou sú slovesá *mat'* a *dávat'* a podstatné meno *moc*. Súvis tu nachádzame s jazykovo-myšlienkovým spracovaním pojmu *vlastniť* vyjadreným pomocou univerzálneho predložkového spoje-

nia *dávať v moc* (čo) s významom „odovzdávať do vlastníctva niečo“ (*dyt-kam a potomkom diedicznym naweky w/mocz a w/vplnu wladu dawa (pol domu)* Part. Ľupča 1568 – HSSJ, I, s. 233), ktorému blízkym štruktúrne je *mať v moci* (čo) s významom „mať v držbe niečo, vlastníť niečo“. Jeho (ich) východiskom, ako možno usudzovať, boli najprv zvraty z bežného života, ktoré sa však netýkali právnych vzťahov. Takými boli spojenia *vziať pod svoju ruku* (koho) s významom „pomôcť, pomáhať niekomu...“ (alebo aj iné) reprezentované kontextom cechovej písomnosti: *mladencj, gest tu gedem wiucenec, žada s was nektereho, abi geho pod svu ruku wzal* (Trenčín 1781). Iným príkladom je kontext z náboženskej literatúry *mať v rukách* (koho) s významom „staráť sa o niekoho“: *on wssecky ditky w rukach swych ma* (AgS 1708).

Prechodom (medzistupňom) k právnemu vzťahu bolo napríklad už spojenie *prísť do rúk* (komu), *(u)padnúť do* (čích) *rúk*, v (čie) *ruky* s významom „dostať sa do moci niekoho, byť zajatý niekým“. Dobré túto skutočnosť reprezentujú tieto kontexty: *počžkaj, czerny djably w twej matery, pridess my kdesy do ruku* (Dvory n. Ž. 1739) alebo *Sigot do tretího dne v mých rukú bude* (ASL 1684/1705). V prvom prípade ide o špecifikovaný, expresívny význam „dostanem ťa, dolapím ťa“. Druhý text je zasa príkladom vojenského obsadenia, ovládnutia, dobytia niečoho. V obidvoch spojeniach sa už vyskytuje prvok (séma) aj právneho ovládnutia, no prevláda významová prvotnosť zmocnenia sa niekoho alebo obsadenia niečoho (vojensky, silou a pod.).

V slovenských stredovekých a novších písomnostiach sa nachádza veľké množstvo rozličných terminologizovaných slovných spojení, ktorými jazyk reagoval na vzniknuté a ustavične sa meniace právne vzťahy. V nich sa výrazne zrači právny vzťah príslušnosti niečoho alebo niekoho niekomu.

V Historickom slovníku slovenského jazyka (ďalej HSSJ) máme možnosť sledovať doloženosť uvedených právnych vzťahov na exemplifikáciách v heslovom slove *ruka*. Doklady tohto druhu sa vyskytujú však aj v ďalších prameňoch, ktoré historický slovník nemohol vyčerpať. Staršie doklady tohto druhu sme našli aj v najstaršej súvislej slovenskej jazykovej pamiatke, v Žilinskej knihe (ďalej ŽK).

Pretože v hesle *ruka* v HSSJ sa nachádza niekoľko druhov slovných spojení, rozdelili sme ich podľa ich funkcií a významov do štyroch skupín. Pre

tieto skupiny je charakteristické a) u koho, resp. kde sa majetok nachádza, b) ku komu prichádza, c) od koho sa odoberá, resp. d) kto ho prijíma.

a) *byť pri čích rukách, mať v rukách, medzi rukami, pred rukami* čo – výrazné vyjadrenie právneho vzťahu vlastníctva: patriť niekomu – *byť vlastníctvom niekoho* sa dokladá v kontextoch: *ližice striberne su pry mogich rukach* (Pukanec 1782); *czo sem malo penez mel meczy rukamy, to se potrowylo* (Brezany 1595); *rozkaz mel, aby ne s prowentu, ale s osohu, ktery z tech penez, ktere pred rukamy mel, prowesty mohel* (Trenčín 1640); *z wyneg palenky mal korunu w rukach od hostyny do Božyeho narozenyja fl 30 d 68* (Štítnik 1683);

b) *dať v ruky komu, dať, dávať k rukám komu* čo – vyjadrenie odovzdania majetku je tu preukazné: *ze on Yurik ten statek gma bes wsseliak[e]h]o vmneysseny tym sirotom do gegich zrastu warowaty a ym zase taky a w/takowem poczte gma wydaty, yakowy ge[m]v te siroty k/rukam daly* (Part. Ľupča 1558); *dalo práwo winicu rodine Hankoweg w ruky* (Bátovce 1606); *statok pana Gyurki Gasparoweg manzelce, pani Palassti Žoffigi hnedki k rukam se dawa* (Krupina 1633);

c) *odňať od rúk, vziať z rúk* čo – zbavenie vlastníctva alebo možnosti používania: (*milostivý pán*) *pre naš nektery vystupek z prchlivosti hnevu sveho takovu zem nam od ruku odnial* (L. Rovne 1746 LP); *kdibich tenže kapital y z interesom vyplatit nechczela aneb nemohla, slawna kapitula takowy statek slobodnye naspatek z ruku mich a mogich potomkuw wzala* Nitra (1755 – 1757);

d) *k rukám prijať, prísť k rukám* čo: *kteryssto* (Stanislav Vicianovič) *y k rukam gest prygal yak summu peneznu, tak take y statek gyž swrchu menowany* (Part. Ľupča 18. 5. 1593 – Kč, s. 158); *ktere* (dva pásy) *gemu každu hodinu magi z banskeho dluhu k/rukam prigiti* (Part. Ľupča 19. 7. 1597 – Kč, s. 162); *on ty klyncze k rukam neprygal, než pan porkolab* (Bojnice 1616 – Hab, s. 112).

Zmienili sme sa už o tom, že máme aj staršie slovné spojenia zachytávajúce spomínaný právny vzťah. Ide o terminologizované slovné spojenia z 15. storočia patriace do skupiny a). Sú nimi konkrétne spojenia *mať pod svojou rukou, mať medzi rukami*. Tie môžeme charakterizovať ako čisto právnické spojenia a súčasne ich hodnotiť ako termíny od svojho vzniku. Pokladáme ich za domáce a ako také ich radíme medzi jazykové univerzálne. Uvedené

terminologizované spojenia sú v ŽK, konkrétne v preklade magdeburského práva z roku 1473. Ide o tieto kontexty: *to zbozi miel pod swu ruku* (§ 40), *zbozij mezy rukama gma* (§ 80). Na zachytenie uvedeného právneho úkonu sa však použili v tejto písomnosti aj iné, už spomenuté, synonymné jazykové prostriedky. Boli to zvraty so substantívom *moc* (a *vláda*): *czoz w swey moci miel* (§ 60), *czoz czlowiek negmiel rok a den w swe moczy* (§ 85) a predložkový zvrat *mať pod sebou* čo: *czoz pod sebu ma* (§ 61). Z inej písomnosti sa dokladá slovo *moc* a synonymum *vláda* v spojení *dávať v moc a w /.../ wladu* čo. Ide o doklad z Part. Lupče z roku 1568 v takomto znení: (pol domu) *dytkam a potomkom diedicznym naweky w/mocz a w/vplnu wladu dawa*.

Jazyková pestrosť, s akou sa v minulosti stretáme v uvedených prípadoch pri primeranom zachytení sledovaného javu, ukazuje na postupujúcu vyspelosť formovania, utvárania a zobrazenia právnický čistého vyjadrenia uvedeného právneho vzťahu už od 15. storočia.

LITERATÚRA A PRAMENE

HABOVŠTIAKOVÁ, Katarína: Jazykový rozbor listov M. Hradského z r. 1614 – 1619. In: Jazykovedné štúdie. 6. Red. E. Pauliny. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1961, s. 108 – 117. (Hab, s. 112)

Historický slovník slovenského jazyka. Zv. 1 – 7. Red. M. Majtán. Bratislava: Veda 1991 – 2008. (HSSJ)

KOTULIČ, Izidor: Z mestských kníh Partizánskej Lupče zo 16. storočia. In: Jazykovedné štúdie. 6. Red. E. Pauliny. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1961, s. 119 – 177. (Kč, s. 158 a 162)

KUCHAR, Rudolf: Frazémy s komponentom *hrdlo, krk, hlava, ruka* ako súčasť vývinu staršej slovenskej právnej terminológie. In: Z vývinu slovenskej lexiky. Zost. R. Kuchar. Bratislava: Veda 1993, s. 181 – 194.

KUCHAR, Rudolf: Právna terminológia Veľkej Moravy a jej odraz v slovenskej právnej terminológii. In: Cyril a Metod – Slovensko a Európa. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Trnava 25. – 29. mája 2005. Ed. E. Nemcová – J. Píšová. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda 2007, s. 27 – 33.

PAULINY, Eugen: Slovesnosť a kultúrny jazyk Veľkej Moravy. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry 1964. 248 s. + 28 obrázkových príloh.

ROZLIČNOSTI

Serverovňa

Najmä v odbornej jazykovej praxi sa začalo používať podstatné meno *serverovňa*. Na ilustráciu uvedieme niekoľko dokladov, ktoré sme si poznačili z internetu: *Serverovňa je vybavená desiatkami senzorov s napojením na monitorovacie centrum s priamymi výstupmi umožňujúcimi sledovať okamžitý stav všetkých častí. – V kabinete je okrem iného od tohto leta aj vchod do konečne oddelenej serverovne (dovtedy fungoval ako serverovňa kabinet, čo sa odrazilo aj na spotrebe elektrickej energie klimatizáciou, aj na nedostatočnom chladení). – V nedeľu v ranných hodinách dôjde k odstávke elektrickej energie v budove, v ktorej je umiestnená serverovňa nášho poskytovateľa. – Veci sa pohli a server už je v serverovni a doladujú sa nastavenia a podobne, aby prechod zo starého servera bol naozaj bezproblémový. – Naše technológie sú umiestnené v modernej plne klimatizovanej serverovni v Bratislave. – Serverovňa je v bezprostrednej blízkosti našich kancelárskych priestorov, takže môžeme okamžite reagovať v prípade poruchy vyžadujúcej fyzický zásah.* V tejto súvislosti sme dostali otázku, či je slovo *serverovňa* správne, keďže sa neuvádza ani v Pravidlách slovenského pravopisu, ani v Krátkom slovníku slovenského jazyka, ani v slovníkoch cudzích slov.

O slove *serverovňa* možno konštatovať, že je to nové slovo, preto sa v citovaných príručkách zatiaľ neuvádza. To však neznačí, že by išlo o nesprávne či nespisovné slovo. Pri jeho utvorení sa uplatnil slovotvorný model, podľa ktorého sa názvy miesta, v ktorom je niečo uložené, tvoria príponou *-ovňa* a ktorých odvodzovacím základom je názov uloženej veci (názov veci + prípona *-ovňa*). Ide o produktívny slovotvorný model uplatňujúci sa nielen v súčasnosti, ale aj v minulosti. J. Horecký v práci *Slovenská lexikológia. 1. Tvorenie slov* (1971) uvádza doklady na názvy miesta utvorené príponou *-ovňa* už zo štúrovského obdobia.

Odvodzovacím základom podstatného mena *serverovňa* je slovo *server* ako pomenovanie počítača, ktorý riadi počítačovú sieť a poskytuje služby súčasne viacerým používateľom (porov. Krátky slovník slovenského jazyka, 2003). Rovnakým slovotvorným postupom sú utvorené názvy *náradovňa* od slova *náradie*, *strojovňa* od slova *stroj*, *nástrojovňa* od slova *nástroj*, *vozovňa* od slova *voz* atď. Slovom *serverovňa* sa teda pomenúva miestnosť, v ktorej je uložený server alebo v ktorom sú uložené servery, tak ako sa slovom *náradovňa* pomenúva miestnosť, v ktorej je uložené náradie, ako sa slovami *strojovňa* a *nástrojovňa* pomenúvajú miestnosti, v ktorých sú uložené stroje, resp. nástroje, ako sa slovom *vozovňa* pomenúva hala, v ktorej sú odstavené železničné vozne, vozne mestskej hromadnej dopravy či autobusy a pod.

Slovo *serverovňa* ako nové slovo, ktoré je potrebné najmä v odbornej komunikácii, ale s ktorým sa už stretáme aj v elektronických či tlačných médiách, ako to potvrdzujú aj doklady z internetu, bude potrebné zachytiť v ďalších vydaniach základných kodifikačných príručiek, ako sú Pravidlá slovenského pravopisu a Krátky slovník slovenského jazyka.

Matej Považaj

KS

SPRÁVY A POSUDKY

Jubileum má PhDr. Klára Buzássyová, CSc.

Autori jubilejných článkov venovaných Kláre Buzássyovej, ktoré doteraz vyšli, sa zhodli na tom, že tejto lingvistke patrí osobitné miesto medzi vrcholnými predstaviteľmi slovenskej jazykovedy a že vynikajúco reprezentuje našu jazykovedu aj v zahraničí. Na tomto zistení sa nič nezmenilo ani v poslednom desaťročí. Ba práve naopak: práve v ňom si našla priestor, kde tým najlepším možným spôsobom úročí svoj nebývalý lingvistický talent, pretavuje svoju teoretickú pripravenosť i jemný zmysel pre vnímanie a identifikáciu nuáns, ktorých je náš jazyk plný, a to v diele, ktoré potrebovalo práve jej akribiu, jej rozhl'ad, guráž i jej zodpovednosť – monumentálny *Slovník súčasného slovenského jazyka*.

Jubilejné články sa zhodujú aj v tom, že každá nová vedecká práca K. Buzássyovej je mimoriadnou udalosťou. A netýka sa to len veľkých a priekopníckych diel z jej pera, akým bola jej práca *Sémantická štruktúra slovenských deverbatív* (1974), či spoluautorská monografia *Východiská morfémovej analýzy (Morfematika. Slovo tvorba)* (1985), alebo jedno z najvýznamnejších diel slovenskej novodobej jazykovedy *Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny* (1989), do ktorého koncepcne prispela najvýznamnejšie práve Klára Buzássyová. Sú to aj jej rozsiahle dynamické, variačné, synonymické a komunikačné či kontrastívne a porovnávacie štúdie, ale aj menšie príspevky, z ktorých všetky predstavujú vybrúsené miniatúry.

Je známe, že Klára Buzássyová začala lexikograficky pracovať hneď od začiatku svojho príchodu do Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV. Zúčastnila sa na koncipovaní Slovníka slovenského jazyka (jeho tretieho, štvrtého a piateho zväzku) a pokračovala ako členka kolektívu Česko-slovenského slovníka. Z toho plynie, že má dostatok lexikografických, lexikologických a derivatologických skúseností i praxe na to, aby práve ona spolu so svojou

kolegyňou Alexandrou Jarošovou dostali mandát viesť lexikografický kolektív pripravujúci veľký mnohozväzkový *Slovník súčasného slovenského jazyka*. Dnes si možno iba ťažko predstaviť vhodnejší tandem na čele tohto slovníkárskeho tímu, než je tento.

Práce Kláry Buzássyovej patria medzi tie vzácne produkty slovenskej jazykovedy, ktoré posúvajú naše poznanie dopredu. Svoju líniu si naša jubilantka vždy našla aj uprostred tých najkomplikovanejších a najzamotanejších vzťahov v jazyku. Jej analýzy sú školou prenikavého „vhl'adu“ do skúmaných problémov. Patrí k jej danostiam všimnúť si a odhaliť aj skryté a doteraz neobjavené stránky skúmaných javov.

Vysoká autorita K. Buzássyovej v slootovorbě, v synchronnej lexikálnej dynamike, v jazykových kontaktoch a medzijazykových vzťahoch, v sociolingvistických analýzach, v oblasti teoreticko-metodologických a najnovšie aj v lexikologicko-lexikografických otázkach sa prijíma bez výhrad. Klára Buzássyová je kultivovaná autorka, ktorá vychádza za hranice čistej lingvistiky na viaceré strany. Príklady málokedy preberá, skôr ich prináša aj na úžitok ďalším autorom. Vždy má načítané, o čom píše, nikdy to nie je rutinná práca, lebo vo svojich prácach, či sú to knižné diela, veľké štúdie, alebo i majstrovské miniatúry, prináša kus srdca. Preto sa aj mladšia generácia rada pohybuje v jej rádiuse a napreduje bezpochyby aj jej zásluhou. Je len prirodzeným vyústením jej činnosti, že v r. 2008 ju Predsedníctvo Slovenskej akadémie vied ocenilo titulom Vyznamná osobnosť SAV v roku 2008.

K. Buzássyová naďalej výrazne spoluvytvára obraz slovenskej jazykovedy. Každý vie, že bez nej by tento obraz nebol úplný. Želáme našej jubilantke naďalej životnú a pracovnú energiu, ktorú u nej tak obdivujeme, a pravdaže, pevné zdravie, aby sme sa mohli aj naďalej hriať v lúčoch jej bezhraničnej empatie a aby sme sa mohli tešiť na ďalšie originálne príspevky z jej pera i na plody celého kolektívu, ktorý spolu so svojou kolegyňou s takým úspechom vedie.

Slavomír Ondrejovič

Spomienka na Milana Urbančoka pri nedožitej osemdesiatke

V polovici októbra sme si pripomenuli nedožité osemdesiate narodeniny nášho kolegu, priateľa a člena redakčnej rady Kultúry slova od vzniku časopisu až do predčasného, neočakávaného odchodu spomedzi nás začiatkom osemdesiatych rokov minulého storočia (zomrel 14. apríla 1981 v Bratislave).

Milan Urbančok pochádzal z Novohradu z malej dedinky Turíčky (dnes miestna časť Cinobane v okrese Poltár), kde sa narodil 14. októbra 1928. Po maturite v Lučenci v rokoch 1949 až 1953 študoval na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave odbor slovenský jazyk – semitská filológia. Od roku 1954 sa stal pracovníkom vtedajšieho Ústavu slovenského jazyka Slovenskej akadémie vied, dnes Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV, kde sa zamerlal na výskum súčasného slovenského spisovného jazyka, najmä na výskum slovnej zásoby súčasnej slovenčiny, na lexikológiu a lexikografiu, ale aj na výskum morfológie spisovného jazyka a niektorých otázok syntaxe. Po príchode do Jazykovedného ústavu sa intenzívne zapojil do prác na Slovníku slovenského jazyka (ďalej SSJ) od jeho prvého zväzku. Je autorom a spoluautorom hesiel písmen D, N, O, Š, Ž, pričom sa zúčastňoval aj na redigovaní niektorých hesiel iných autorov. Po vyjdení piateho zväzku SSJ (1965) sa sústredil (spolu s inými autormi slovníka) na kritické hodnotenie slovnej zásoby slovenčiny zaradenej do tohto slovníka, a to v duchu záverov konferencie o slovníku spisovnej slovenčiny konanej v júni 1965 v Domove vedeckých pracovníkov SAV v Smoleniciach. Výsledkom kritického rozboru hodnotenia hesiel z prvého zväzku slovníka bolo vyše sedemdesiat príspevkov publikovaných v rokoch 1967 až 1974 v našom časopise spolu aj so štyrmi závermi, v ktorých vysvetlil zásady tohto kritického hodnotenia hesiel spracovaných v SSJ. Išlo najmä o slová, ktoré sa v SSJ hodnotili ako zastarané, knižné zastarané, nárečové, krajové a ľudové.

Kritické hodnotenie slovnej zásoby slovenčiny zaradenej do SSJ spolu s publikovanými závermi sa uplatnilo pri príprave normatívneho slovníka slovnej zásoby slovenčiny – Krátkeho slovníka slovenského jazyka. Milan Urbančok sa výrazne zúčastnil na vypracúvaní koncepcie slovníka a začal koncipovať aj jednotlivé heslá (heslá písmena P). Žiaľ, jeho účasť na tvorbe tohto diela zakončila predčasná smrť.

Ako sme už uviedli, popri lexikológii a lexikografii druhým okruhom bádateľského záujmu Milana Urbančoka bola morfológia spisovnej slovenčiny, ale čiastočne aj syntax. Milan Urbančok sa stal členom autorského kolektívu jed-

ného zo základných diel opisujúcich gramatickú stavbu spisovnej slovenčiny, a to *Morfológia slovenského jazyka* (1966), do ktorej spracoval kapitolu o citoslovciach. Pravda, jeho účasť na tomto diele nebola iba vo vypracovaní uvedenej kapitoly, ale aj pri tvorbe koncepcie tohto základného diela pod vedením prof. Jozefa Ružičku a v diskusiách pri redakčných stretnutiach, ktoré sa konali v Domove vedeckých pracovníkov v Smoleniciach a na ktoré si vždy veľmi rád spomínal, i pri záverečnom redigovaní celého diela. M. Urbančok je aj autorom závažných gramatických štúdií, ako sú *Príspevok k triedeniu opytovacích viet* (1956), *Postavenie predponových slovies s koreňmi by- a bud- v spisovnej slovenčine* (1957), *Niekoľko poznámok o prechodníkoch v spisovnej slovenčine* (1959), *Kvantita v koreni slovies napádať, dopadať, zapadať atď.* (1959), *Predložky po medzi, ponad, popod, popred a poza v spisovnej slovenčine* (1959).

Urbančokovu pozornosť upútal aj slang a jeho miesto v spoločnosti. Patrí k priekopníkom medzi jazykovedcami, ktorí sa venovali tejto problematike, a zároveň autorom troch štúdií: *O slangu* (1965), *Slang a jeho miesto v literatúre* (1966), *Spisovný jazyk a slangy* (1967). Na výsledky jeho bádania nadväzovali mnohí ďalší.

Neodmysliteľnou súčasťou odborného záujmu M. Urbančoka bola aj jazyková kultúra. Bol autorom viacerých popularizačných príspevkov publikovaných nielen v Slovenskej reči a v Kultúre slova, ale aj v dennej a periodickej tlači, v ktorých vedel majstrovsky podať rozoberanú problematiku, neraz aj so zmyslom pre uvoľnenosť, nadľahčenosť, vtip. Na tomto mieste treba spomenúť aj jeho účasť na revidovaní a úprave slovníkovej časti tretieho a štvrtého vydania známej *Praktickej príručky slovenského pravopisu* od Alfonza Zaunera (1966, 1973), ktorá bola veľmi populárna najmä v redakčných kruhoch.

Milan Urbančok patril k tým ľuďom, ktorí veľa nehovoria, ktorí veľa nenapíšu, ale ktorí veľa premýšľajú, kým niečo zverejnia. Vyznačoval sa veľmi dobrým poznaním reálií, veľmi dobrým poznaním jazyka, logickým uvažovaním a z toho vychádzal pri formulovaní a vysvetľovaní normy spisovnej slovenčiny, pri kodifikovaní spisovných jazykových prostriedkov. Vždy bol veľmi uvážlivý, ale aj kritický pri zaraďovaní jednotlivých lexikálnych prostriedkov medzi spisovné slová. Z postupov a metód pri hodnotení týchto prvkov by si mnohí z nás mohli z neho brať príklad.

Matej Považaj

Kniha, ktorá poteší (a nielen dialektológov)

[KVAPILOVÁ, Terézia: *Nad Závody neni*. (Rozpomínania.) Lubľana: Družstvo Apokalipsa. 2008. 88 s. ISBN 978-961-6644-22-8]

Deti mávajú nevšedné, no často zaujímavé nápady. Za jeden z nich by sa patrilo poďakovať v mene čitateľov aj potomstvu Terézie Kvapilovej, pretože vraj aj vďaka nemu uzrela svetlo sveta jej knižka *Nad Závody neni* (s podtitulom *Rozpomínania*). Autorka na podnet svojich detí zaznamenala spomienky nielen pre vlastnú rodinu, ale aj pre ostatné budúce generácie. Publikáciu tvorí súbor „rozpomínaní“ autorky, závodskej rodáčky na svoju mladosť, generácie predkov, život a doby minulé, ktoré prežila v známej obci na Záhorí. O výtvarný vzhľad diela sa svojim citlivým a invenčným prístupom už tradične spoľahlivo postarala Eva Kovačevičová-Fudala.

Na prvý pohľad kniha zaujme príťažlivým vzhľadom, svojou (s postupujúcim časom čím ďalej tým vzácnejšou) tematikou a nekonvenčným spôsobom spracovania. Pri podrobnejšom listovaní si nemôžeme nevšimnúť, že okrem príjemného pocitu z čítania je kniha nemalým prínosom ku kultúrnemu dedičstvu. Ten zasahuje do viacerých oblastí, pričom najvýraznejšie môže osloviť etnológov a obdivovateľov alebo profesionálnych bádateľov nárečí. Rozpomínania nesú v sebe množstvo zakódovaných, dávno zabudnutých alebo miznúcich etnografických informácií. A navyše sú predložené netradične: formou nárečovej výpovede – dialógu medzi starou matkou a jej vnučkou, a to dialektom označovaným v úvode knihy ako „hovorená záhoráčtina v jej závodskom variante“.

Či už nazeráme na dielo ako na literárny útvar, alebo ako na nárečové rozprávanie, oba uhly pohľadu presvedčajú o jeho nesporných prínosoch a hodnotách. Počas rozhovoru oboch aktérok defilujú na jednotlivých stránkach pred čitateľom nielen slová, ale aj do nich pretavené obrazy. Odrazu sme vtiahnutí do „deja“, ktorý v tomto prípade netvorí klasickú dejovú líniu, ale zaujímavým a pútavým spôsobom informuje o minulom živote. Forma dialógu prispieva k hladkej čitateľnosti, fiktívna prítomnosť mladej osoby rozprávanie oživuje, a zároveň umožňuje čitateľovi vžiť sa do úlohy účastníka rozhovoru. V dialógu, ktorý reprezentuje na jednej strane vnučka (tá zastupuje mladosť, zvedavosť, otázky, príjem informácií, spisovný jazyk,

čitateľa, súčasnosť) a na druhej strane starká (zastupujúca starší vek, múdrosť, rozvážnosť, odpovede, odovzdávanie informácií, dialekt, minulosť), sa celkom jasne črtajú hlavné zretele a poslanie napísaného: náležite a zodpovedne odovzdať strácajúce sa informácie o reáliách, o niekdajšom živote, o sebe, rodine, dedinskom spoločenstve, zvykoch, obliekaní a pod. nastupujúcej generácii ako svedectvo o časoch minulých, a to všetko efektne odeté v tom najpreukaznejšom a najvlastnejšom jazykovom prejave vystihujúcom minulý svet aj napriek vlastnému ústupu – v miestnom nárečí. Dialóg postavený na takomto základe sa stáva skutočnou hodnotou, svedectvom a poslanstvom pre súčasnosť i budúce obdobie.

Kniha ako nárečový text predstavuje konkrétny typ záhorskeho nárečia ucelene, vo všetkých jeho jazykových rovinách. Na vyše 80 stranách je dostatok materiálu na vytvorenie si dobrej predstavy nielen o hláskosloví či tvarosloví, ale aj o lexike a – vďaka dlhším pasážam rozprávačky – aj o syntaxi závodského dialektu.

Neľahká úloha prepisu nárečia do písanej podoby sa vyriešila v prospech čitateľa: oproti zjednodušenej fonetickej transkripcii (bežne využívanej v dialektológii pri prepise nárečových textov do čo najčitateľnejšej podoby) ide predložený prepis ešte viac v ústrety čitateľovi (písanie obyčajného *u* aj na miestach bilabiálneho *u*, využitie grafémy *y* pri písaní tvrdých slabík, zjednodušený zápis spoluhláskových skupín, prepis znelostnej neutralizácie hlások a pod.). Pri písaní vznikli akési interné pravidlá, pričom nešlo o vytvorenie pevného gramatického systému; prepis sa v zásade riadil princípom „píš ako počuješ“ a konkrétne situácie sa riešili jednotlivo, takpovediac „prípád od prípadu“ (s. 7). Autorka v mene komunikačnej čírosti vyšla čitateľovi v ústrety tak, aby cesta od jej zámeru až ku schopnosti čitateľa dielo dešifrovať a v napísanom zmysle vnímať, bola čo najpriamejšia. Nič sa neponechalo na náhodu: predkladanú písanú podobu záhoráčtiny najprv preverili rodení Záhoráci, ktorým bol prepis zrozumiteľný a jasný, čo vytvorilo základný predpoklad zachovania jazykovej prístupnosti zápisu i pre nezáhorských čitateľov.

Text tvorí 12 kapitol, ktoré prostredníctvom rozprávania a spomienok starej matky vytvárajú farebnú mozaiku obce Závod za posledných takmer 200 rokov. Pripojený stručný slovníček závodských nárečových slov použitých v texte sprístupňuje menej zrozumiteľné slová bežnému čitateľovi.

Sú to nárečové lexémy, ktoré už nemajú miesto v spisovnom jazyku, no pre bežné každodenné dorozumenie boli (najmä v minulosti) nenahraditeľné. Práve prostredníctvom slovníka sa aj zabúdané jazykové dedičstvo stáva prístupnejším.

V úvodnej kapitole knihy venovanej práci, láske i zábave sa dozvedáme, čo znamenalo, keď sa „*dzířča moseuo vycibrit*“, ako ženích „*dávau muádenské*“, aký význam majú slovesá *okopčit* alebo *hrscovat*, alebo že *bosorka* nie je iba striga či ježibaba, ale aj druh pluhu, motýľa alebo dokonca ozdoby na hlave ženy v tvare motýľa. Cennými sú opisy pri postupe výroby plátna, spracovania konopí či podrobný opis priebehu fašiangov. Čitateľ sa dozvedá, akú úlohu hrali tzv. *babské reči* v dedinskom živote a ako nahrádzali kedysi televíziu. No nielen to. Všetky časti sú poskladané z množstva zaujímavých informácií, opisov a postrehov. Detailný opis kroja dopĺňajú informácie o spôsobe jeho obliekania podľa účelu, ročného obdobia či cirkevného roka a sviatkov. Kto už dnes vie, že kroje a ich súčasti mohli byť *hedbávné, kašmírové, sometové, ze šifónu*, v zime z *barchetu, vatmólu* alebo *štofú*? Dočítame sa, čo bola *kacabajka, škrobenica*, kam a kedy sa ten-ktorý kroj obliekal, aké bolo *obucí* a čo to bolo *omotané*. Opísané sú aj rozdiely v oblečení medzi *dzířkú* a *vydatú ženú* a ako vyzerá mužský kroj. Rozprávačka priamo v texte niektoré významy nárečových slov vysvetľuje (*lafňa, pachola* a i.), význam iných vyplynie z kontextu, no zaznieva aj myšlienka o zostavení samostatného slovníka závodských nárečových slov, lebo vraj *tých suov je ešče ceuá kopa... a ani u nás jich už muadý ludé nepoznajú* (s. 31).

Na inom mieste starká rozpráva vnučka o svojej *starenke* a dokonca si pamätá na svoje *prastarénky* a *prastarečkov*. Znamená to, že v knihe je zachytené obdobie piatich generácií, o čom svedčí i vtipná riekanka: *Moja céro, povjedz tvojej céri, že její céri céra puače*.

V určitých pasážach zaznieva vlastne rozprávanie o rozprávaniach predchádzajúcich generácií o najstarších udalostiach, napr. o tom, ako vzniklo pomenovanie *Závod*, ako súvisí pamätník, ktorý doteraz stojí blízko železnice, s bitkou troch cisárov pri Slavkove, o rozšírení a dôsledkoch moru a pod.

Remeslá neboli v Závode príliš rozvinuté (typická remeselnícka dedina boli Leváre), no i tak nájdeme zmienku o činnosti *kovárov, zedníkov, peká-*

rov, v Závode pôsobil *kadlec, krajčír, šveci a závodské švajdleny, masári*. Osobitné miesto zastávali tzv. *štekári*, ktorí vyrábali *šteky* do rakúskych vinohradov. Zaslúžený priestor v knihe je venovaný závodským vzdelancom a muzikantom.

Dôležité miesto patrí spomienkam na detstvo a dospievanie a ich porovnaní so situáciou súčasných detí a mladých ľudí. Čítame akúsi generačnú výpoveď, v ktorej autorka zbytočne nemoralizuje, ale porovnáva a hodnotí, čo vplývalo na život mladých ľudí kedysi a dnes. Na jednej strane súčasnú mládež obdivuje, ale na druhej strane ju ľutuje, lebo pre moderné výdobytky techniky *stráca vzťah a lásku k prírode a ľudskú príchylnosť* (s. 45).

Nerada spomína na obdobie 2. svetovej vojny, komentuje ho však bez príkras, vari len citlivo zmiernuje výpoveď kvôli detskému účastníkovi dialógu.

Samostatná kapitola je venovaná stravovaniu, surovinám, potravinám, spôsobu ich uskladnenia, starostlivosti o úrodu, veľa sa dozvedáme o bežných jedlách a ich príprave (*erteplová kaša, erteplové tašky, trnkové gule, šúlanec* a iné), ale i čo sú sviatočné *kughify* či *boží miuosci*. Prekvapivo pôsobí zistenie, že jeden zo slávnych cisárskych zákuskov je vlastne závodská pochúťka tzv. *šmór*.

Primeraná pozornosť je venovaná chorobám, liečeniu chorých, dočítame sa, ako to bolo v Závode s doktormi, ale aj iné zaujímavosti, napr. o špeciálnom a originálnom spôsobe vyberania ostiny z oka (s. 72).

Ak čitateľa zaujímajú staré zabudnuté zvyky, môže si v príslušnej kapitole prečítať o pozývaní na svadbu, o úlohe najstaršieho družbu a družičky na svadbe, o zvránaní bielizne, závodských studniach či tajomnej atmosfére v predvečer Štedrého dňa, ktorú dotvárali svojím trúbením závodskí *obecní pastýri*.

Kapitola o osadách v blízkosti Závodu približuje ich takmer zabudnuté názvy, napr. *Šišoláky (Kanada), Trajlinky, Húšky, majír Príčné* a i., ale hovorí aj o veľkom počte mlynov na okolí a ich užitočnosti.

Celé rozprávanie pôsobivo dokumentujú výstižné a výpovedné dobové fotografie z 20. – 40. rokov minulého storočia, ale i fotky z nedávneho obdobia. Vidíme, ako vyzerali staré závodské budovy a kostol, vžívame sa do svadobnej atmosféry na začiatku 20. rokov minulého storočia, sledujeme, ako pózujú mladomanželia, družba s družičkou v *rekli*, ocitneme sa pri nosení dieťatka na krst, ale aj na púti vo Velehrade, bližšie spoznáme partiu *šte-*

károv, hľadá na nás starček v kožuchu, starenka vo vlniaku, gazda zo svojho priedomia a pod.

Rozpomínania v novej knihe Terézie Kvapilovej *Nad Závody neni* sú sviežim dielom, ktoré dáva nádej na zachovanie kontinuity medzi staršou – odchádzajúcou a mladou – nastupujúcou generáciou. Koho zaujíma miestna história, zanikajúce zvyky, remeslá, pôvodná ľudová kultúra, život v minulosti či nárečia, mal by určite siahnuť po tejto netradičnej, zaujímavej, nevšednej a milej publikácii.

Miloslav Smatana

Na slovíčko o dejinách (nielen) knižnej kultúry na Slovensku...

[Kniha 2007. Zborník o problémoch a dejinách knižnej kultúry. Red. M. Domová. Martin: Slovenská národná knižnica 2007. 369 s.]

Pri príležitosti vydania zborníka *Kniha 2008* sa obzrieme do minulosti, aby sme odbornej verejnosti predstavili jeho predchodcu – zborník *Kniha 2007* (red. M. Domová).

Zborník *Kniha 2007* vzišiel zo stretnutia knihovníkov, bibliografov, historikov, literárnych vedcov, jazykovedcov aj umenovedcov v novembri 2006 v Liptovskom Sv. Jáne. V troch častiach: *Štúdie a materiály*, *Správy*, *Recenzie* možno nájsť 35 odborných referátov, správy a recenzie určené predovšetkým pre bibliografov a pracovníkov knižníc. Bibliografickú hodnotu zborníka zvyšuje menný register, v ktorom sa uvádzajú všetky osobnosti spomenuté v jednotlivých príspevkoch v súvislosti s dejinami knižnej kultúry Liptova.

Zostavovateľka zborníka M. Domová zaradila na prvé miesto príspevok J. Oberuča s príznačným titulom *Kniha zapaluje plameň vedomia človeka a je neodmysliteľnou súčasťou vzdelávania národa*. Je akýmsi mottom vystihujúcim zámer celého podujatia – podporiť snahy odborníkov ustavične skúmať a objavovať nepoznané súvislosti histórie knižnej kultúry v jednotlivých regiónoch Slovenska. J. Oberuč načrel do histórie vzniku knihy, kníh-

tlače, nezabúda ani na remeslo knihárov, no ani na najstaršie slovenské knižnice. Poukazuje aj na vznik školských knižníc a pripomína priekopnícky čin G. Fejérpatakyho-Belopotockého, ktorý v r. 1829 založil prvú verejnú knižnicu – „slovenskou puččovni Bibliothéku“ – v Liptovskom Mikuláši.

Tému knižníc rozvíjajú aj ďalšie príspevky: *Torzá súkromných knižníc liptovskej proveniencie* H. Saktorovej, *Knihy v inventároch evanjelických kostolov a. v. Liptovskej, Oravskej a Trenčianskej stolice v 17. – 18. storočí* A. Jónásovej, ale aj *Uhorský karpatský spolok a Liptov* od M. Poriezovej a K. Pekařovej, v ktorom informujú o vzniku turistického spolku (r. 1873) v Starom Smokovci s neobyčajným kultúrnym zameraním: „Stál pri zrode Karpatského múzea (dnešného Podtatranského múzea), ktoré od roku 1883 sídlilo v Poprade, a budoval si vlastnú odbornú knižnicu.“ (s. 74) Členovia spolku zverejňovali získané odborné poznatky z výskumu (geografického, speleologického, klimatologického, geologického a i.) v podobe monografií, máp, sprievodcovskej literatúry, Ročenky Uhorského karpatského spolku (1874 – 1917), čím položili základy „systematického prírodovedného skúmania Liptova...“ (s. 78). V referáte *Verejné knižnice v Liptove v 19. storočí* K. Fircáková približuje vznik knižníc od „nasledovaniashodného príkladu“ G. Fejérpatakyho-Belopotockého, no dočítame sa napr. aj o prvom slovenskom národnom lekárskom spolku, ktorý založil počas štúdia medicíny v Pešti B. Guoth v r. 1833 s cieľom budovať knižnicu. V Liptove v 19. st. postupne vznikli knižnice vo Važci, v Liptovskom Trnovci (knižnica pre mládež), v Nemeckej Lupči, v Liptovskom Jáne, v Hybiach, rozrastá sa počet knižníc v Liptovskom Mikuláši, v Ružomberku a inde. Ako však podotýka autorka, slovenské knižnice v 70. – 90. rokoch „zostávajú nateraz utajené v šere archívov, v kronikách alebo iných dokumentoch a čakajú na svoje ‚odkľatie‘“ (s. 142). Bohatý prehľad knižníc v Liptove od 18. až do polovice 20. storočia ponúka A. Šmelková, ktorá v závere príspevku pod názvom *Niektoré knižnice v Liptovskom Mikuláši* naznačuje ustavičný vývin knižničných služieb aj vďaka elektronickému spracúvaniu knižných fondov.

Príspevok M. Čopkovej *Knižnica Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva* poukazuje na takmer existenčné prepojenie knižníc a spolkov, ale aj súkromných knižníc, keď informuje o začiatkoch knižnice *Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva*, ktorá je úzko spojená

so súkromnou knižnicou profesora Jána Volku-Starohorského. Postupne sa výmenou odbornej literatúry fondy knižnice rozrastali a knižnica sa stala jedinou špecializovanou knižnicou svojho druhu na Slovensku. O jej výnimočnosti svedčí aj fakt, že ročne dochádza do knižnice 150 titulov periodík z 25 krajín sveta.

O osude súkromnej knižnice hovorí aj príspevok D. Fiačanovej *Ján Mocko a Tranovského knižnica v Liptovskom Mikuláši*. J. Mocko, jeden zo spoluzakladateľov Tranovského spolku a vydavateľsko-knihupeckého spolku Tranoscus, zozbieral „knižnicu Tranovského“, ktorú napokon venoval spolku Tranoscus. Dochované revízie knižnice sú neúplné a súčasný prieskum knižnice nie je ukončený, no aj napriek tomu možno konštatovať, že „Tranovského knižnica je unikátnym súborom hymnologickej, teologickej a kresťansko-náboženskej literatúry“ (s. 222).

V príspevku *Liptovské tlače vo fonde Čaplovičovej knižnice do r. 1918* si bibliografi prídu „na svoje“. R. Jedláková v ňom okrem prehľadu významných osobností kultúrneho života Liptovského Mikuláša podáva charakteristiku liptovskomikulášskych a ružomerských tlačí, ku ktorým pripája aj abecedný zoznam diel podľa miesta vydania.

Rovnako prínosom do bibliografie je aj príspevok V. Pumprlu *Knihopisní autoři Liptovska*, ktorý z digitalizovanej databázy autorov *Knihopisu českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století. Díl II.: Tisky z let 1501 – 1800* (Praha 1939 – 1967) vybral autorov Liptova. V. Pumprla ich posudzoval z rôznych hľadísk a podľa toho sú zoradení do niekoľkých kategórií: civilné zamestnanie, rodáci, katolícky farár, jezuiti, evanjelický farár, evanjelický kazateľ. Spoločným ukazovateľom všetkých spomínaných osobností je tvorba vo svojom národnom jazyku, čo vzhľadom na roky 1501 – 1800, ako podotýka, nebolo vôbec jednoduché.

M. Kovačka v príspevku *Ludovít Šenšel – kapitola k téme: Tranoscus a knižná kultúra* sleduje na pomerne rozsiahlom priestore podiel Ľ. Šenšela na formovaní profilu vydavateľstva Tranoscus. Vyzdvihuje jeho snahu o presadzovanie slovenčiny v duchovnom a liturgickom živote evanjelických Slovákov v duchu odkazu svojho predchodcu J. Janošku. M. Kovačka hodnotí situáciu vo vydavateľstve pod Šenšelovým vedením v časoch prvej Slovenskej republiky, ale aj v kritických rokoch ideologizácie do r. 1948.

Knižná kultúra sa bez dialógu slova a obrazu nezaobíde, pretože práve ilustrácie majú moc zvýšiť čaro jednotvárných stránok textu. V úvode príspevku *Prví ilustrátori Liptova* Katarína Zavadová doslova uvádza: „Ilustrácia predstavuje výtvarnú hodnotu, ktorá popri typografii, grafickej výzdobe a knižnej úprave osvetľuje text, prispieva tak do obsahu knihy a zámeru jej vydavateľa“ (s. 39). Za prelomový označuje rok 1898, keď v Ružomberku vzniká vydavateľský a kníhkupecký spolok *Tranoscius*, s ktorým súvisí rozkvet ilustrátorskej tvorby inšpirovanej Liptovom a formovanie výrazných osobností (napr. K. E. Libai, P. M. Bohúň, J. B. Klemens a i.), či vývin ilustračných techník.

Do histórie tlače ako svedectvo kultúrneho vývinu regiónu prispeli svojím dielom aj pohľadnice. M. Hatalová pod názvom *Liptov na historických pohľadniciach v zbierkach Slovenskej národnej knižnice v Martine* zhrnula výsledok svojho výskumu pod názvom *Najstaršie pohľadnice Liptova v SNK* a chronologicky zoradila. Vytvorila prehľad od najstaršej pohľadnice, ktorou je *Lubochňa* z r. 1890, a prehľad najčastejšie uvádzaných mien vydavateľov, tlačiarov a typografov. Príspevok doplnila o najzaujímavejšie pohľadnice, z ktorých by mohla upútať napr. posledná z dielne K. Salvu, na ktorej sa vynímajú verše A. Sládkoviča a Slovenka vo važeckom kroji. Treba uznať, že pohľadnice majú svoju výpovednú hodnotu, lebo práve pohľadnica nám môže dokumentovať premenu našej spoločnosti, životného prostredia, výstavbu miest a dedín, úroveň technického vývoja, kultúru odievania a bývania“ (s. 92).

Knihy bez vydavateľstiev a obetavosti vydavateľov by len ťažko boli prenikali v 19. storočí do slovenských domácností. V referáte M. Dobrotkovej *Liptovský rodák kníhtlačiar Karol Salva a jeho národnobuditeľská činnosť* sa môžeme zoznámiť s 21-ročnou činnosťou druhej najväčšej tlačiarne na Slovensku pod vedením Karola Salvu. Salvovým kalendárom venuje pozornosť M. Domová v príspevku *Karol Salva – vydavateľ kalendárov*, v ktorom sa sústredila na obsahovú náplň *Domového kalendára*. Na príkladnú jazykovú prax v časopise *Kazateľňa* a v jeho prílohe *Literárne listy* poukázala v štúdiu *Jazyková problematika v kazateľskej literatúre zo Salvovej tlačiarne v Ružomberku* E. Krasnovská.

O Moravanovi žijúcom 64 rokov v Liptove a jeho výnimočných kníhtlačiarских aktivitách sa môžeme dozvedieť z príspevku I. Blažekovej

František Klimeš – významný knihtlačiar a vydavateľ z Liptovského Svätého Mikuláša. Prehľad vydavateľov dopĺňa Z. Nemcová témou *Vydavateľ Samuel Fischer a jeho prínos pre nemeckú knižnú kultúru*. S. Fischer, ako autorka podotýka hneď v úvode, je rodákom z Liptovského Mikuláša, kde prežil detstvo i ranú mladosť. Na nemeckom trhu „dokázal literárne procesy (či už vedome, nevedome alebo intuitívne) nielen sprostredkovať, ale aj iniciovať. Ako vydavateľ, ktorý považoval za svoje poslanie nad finančné záujmy povýšiť podporu mladých talentovaných autorov a vytváranie publikačného priestoru pre ich diela“ (s. 294).

V liptovskom regióne neostalo v hanbe ani školstvo. V r. 1769 vznikla v Liptovskom Hrádku Schola sylvanalis, ktorej pôsobenie z archívnych dokumentov odhalila L. Krišková. Škola vznikla pod vplyvom tzv. tereziánskeho lesného štatútu a zabezpečovala vzdelanie na úrovni nižšieho gymnázia. Podľa získaných informácií autorka usudzuje, že „úroveň vzdelania jej pedagógov bola na svoju dobu nadštandardná“ a vďaka tomu aj úroveň vzdelávania študentov. Zakladateľom školy bol F. Wissner, ktorý bol odmenený cisárskym vyznamenaním a na dôvažok „ním spísaný tzv. „lesný katechizmus“ bol dlhé roky najdôležitejšou učebnicou lesníckych škôl“ (s. 114). Jeho mnohostranné aktivity priniesli ovocie, keď v r. 1805 Liptovský Hrádok povýšili na mesto.

Vo vzdelávacej sfére nájdeme aj ďalšiu výraznú osobnosť – humanistu Daniela Basilia, rodáka z Nemeckej Ľupče. O jeho pôsobení na Filozofickej artistickej fakulte Karlovej univerzity (v r. 1616, 1619, 1621 bol zvolený za dekana Filozofickej fakulty KU) sa dočítame v príspevku E. Frimmovej *Tri nedávno objavené dišputy prednesené za predsedníctva D. Basilia v Prahe v roku 1616. Evanjelickú kázňovú literatúru v tvorbe liptovských autorov v 18. a 19. st.*, ako napr. S. Ambroziho, J. B. Stanovského, A. D. Lovicha, A. Philadelphiho, ale aj Š. Hýroša, M. Blaha, S. Nováka, J. A. Fábryho atď., predstavila A. Klimešová a vyzdvihla ich podiel na formovaní slovenčiny, ale aj slovenského kultúrneho bohatstva.

O kultúrnej slovenčine stredoslovenského typu v jednom druhu písomností píše J. Skladaná pod názvom *Cechové artikuly z Liptova*. Štúdiou poukazuje na význam cechových stanov pre oblasť jazykovedných výskumov, pretože boli odpisované na celom území Slovenska a ich slovná zásoba nesie znaky „regionálnych nárečových osobitostí“ obdobia svojho vzniku.

Osudy a literárnu tvorbu evanjelického farára J. Töröka (1928 – 2004), známeho ako J. T. Katkin, pôsobiaceho v Liptovskom Trnenci, miestneho zakladateľa bábkového divadla aj amatérskeho tvorca dokumentárnych filmov priblížila M. Garaiová pod názvom *Trnovecký farár Juraj Török – život a dielo*.

Nielen ľudia, ale aj knihy majú zaujímavé osudy, o čom svedčí aj príspevok M. Bôbovej *Osud knihy a jej majiteľa z Liptovského Trnovca*, ktorá načrela do knižného bohatstva cirkevnej knižnice Seminára sv. Karola Boromejského v Banskej Bystrici a vďaka záznamom v knihe W. Muscula sa vydáva po stopách jej majiteľa evanjelického vzdelanca Šimona Brestovina.

Prínosu humanistického vzdelanca J. Wernhera, ktorého prieskum vôd v Uhorsku (v oblasti Liptova zaznamenal termálne pramene v Liptovskom Jáne a Smokovci) využil v 17. st. M. Szentiváni, ale aj vkladu F. E. Brückmanna, podporovaného M. Belom, do historického obrazu Liptova, sa venovala E. Juríková pod názvom *Tri rozmanité obrazy Liptova v latinských textoch 16. – 18. storočia*. E. Augustínovej *Prezentácia prírodných, lekárskejších a technických vied v dielach liptovských autorov 18. a 19. storočia* prináša prehľad známych, ale aj menej známych lekárov, matematikov, chemikov, pomológov, ale aj objaviteľov jaskýň, ktorých mená sú späté s Liptovom (J. B. Guoth, L. Blaskovics, V. Michalík, B. Demian, E. Marček a ďalší).

Štúdium prírodných vied v 17. a 18. st. pod vplyvom osvietenstva malo svojich nadšencov, o čom svedčí denník J. Buchholtza z r. 1709 – 1737, ktorý sa zachoval v Slovenskej národnej knižnici. Jeho tajomstvá poodkryla v príspevku *Demänovské jaskyne v Buchholtzovom Itinerariu* K. Komorová. Poukázala na Buchholtzove výskumné aktivity (spolupracoval s M. Belom), najmä na jeho záujem o krásy podzemného sveta jaskýň v Liptove.

Mimoriadne hodnotnú oblasť záchrany písomného bohatstva knižnej kultúry priblížili A. Bod'ová, B. Vojteková, P. Sabov a V. Bukovský pod názvom *Záchrana znotovaného žaltára*. Opisom postupu odborníkov – reštaurátorov pri záchrane znotovaného žaltára *Psalterium chorale...* z r. 1585 odhaľujú umenie reštaurátorov, ktoré ostáva očiam verejnosti zväčša neprístupné. Rovnako prínosný je aj príspevok *Prieskumy a kvalifikácia stavu fondov na papierových nosičoch informácií SNK v Martine*, v ktorom autori

V. Bukovský, M. Trnková a I. Kuka upozornili na potrebu hodnotiť charakter fyzického stavu knižných fondov, aby sa zachovali pôvodné vlastnosti originálov čo najdlhšie a predišlo sa ich predčasnému znehodnoteniu a zániku. Ako v závere podotýkajú, dôkladné poznanie stavu fondov podmieňuje aj efektívnosť záchranných konzervačných prác.

Už z čiastočného prehľadu publikovaných príspevkov v *Knihe 2007* možno usúdiť, že zborník ponúka široký záber na problematiku dejín knižnej kultúry Liptova, a to počnúc knižnou produkciou, jej ilustráciami, vydávaním a tlačou časopisov, ale aj dobových pohľadníc, cez zakladanie knižníc, činnosť regionálnych spolkov a významné osobnosti až k ochrane knižných zbierok a stavu fondov na papierových nosičoch.

Celistvý pohľad však ponúkne až samotný zborník *Kniha 2007...*

Ivica Hajdučeková

KS

SPYTOVALI STE SA

Odvlhčiť', odvlhčovať', odvlhčovač'. – V návrhu normy *STN EN ISO 13790 Tepelnotechnické vlastnosti budov – Výpočet potreby energie na vykurovanie a chladenie* sa niekoľko ráz použilo slovo odvlhčovanie. V tejto súvislosti sme dostali otázku, či je toto slovo správne, keďže sa neuvádza ani v Pravidlách slovenského pravopisu, ani v Krátkom slovníku slovenského jazyka.

To, že sa nejaké slovo neuvádza v Pravidlách slovenského pravopisu ani v Krátkom slovníku slovenského jazyka, ešte neznačí, že ide o nesprávne alebo nespisovné slovo. Rozhodujúce je, či spĺňa kritériá, ktoré sa kladú na spisovné slová, či sa pri ňom rešpektujú výslovnostné, pravopisné a gramatické pravidlá, či je utvorené v zhode so zákonitosťami tvorenia slov v spisovnej slovenčine. Z tohto hľadiska možno konštatovať, že slovo odvlhčovanie spĺňa požadované kritériá. Je to slovesné podstatné meno, ktoré je tvarom nedokonavého slovesa odvlhčovať' s významom „zbavovať' vlhkosti“. Sloveso odvlhčovať' je utvorené rovnakým slovotvorným postupom, ako sú utvorené slovesá odfarbovať' (zbavovať' farby), odkôrňovať' (zbavovať' kôry), odvzdušňovať' (zbavovať' vzduchu). K nedokonavému slovesu odvlhčovať' je utvorený aj jeho dokonavý náprotivok sloveso odvlhčiť' s významom „zbaviť' vlhkosti“. Podobne aj pri slovesách odfarbovať', odkôrňovať', odvzdušňovať' máme dokonavé náprotivky odfarbiť', odkôrniť', odvzdušniť'. Na internetových stránkach sme našli aj tieto vety, v ktorých sa vyskytujú slovesá odvlhčovať' a odvlhčiť': Podľa typu dokáže klimatizačné zariadenie miestnosť vetrať', chladieť' alebo vykurovať', zvlhčovať' či *odvlhčovať'*, dokonca aj ionizovať'. – Pred aplikáciou tohto prípravku sa plocha dôkladne vyčistí a odvlhčí.

Možno ešte dodať, že od nedokonavých sloviess odfarbovať', odkôrňovať', odvzdušňovať' sú príponou -č utvorené aj názvy prostriedkov, resp. prístrojov ako odfarbovač', odkôrňovač', odvzdušňovač'. Rovnako je utvorený aj názov odvzdušňovač', ako sme sa o tom presvedčili na internetových stránkach (porov. vetu V tomto režime žiaľ' nevie *odvlhčovať'*, preto sa automaticky zapína klasický odvlhčovač').

Matej Považaj

Z JAZYKOVÝCH RUBRÍK

Písanie dátumu

SILVIA DUCHKOVÁ

Ukazuje sa, že aj taká bežná vec, ako je písanie dátumu, môže vyvolávať neistotu. Tá vzniká jednak pri skloňovaní, jednak pri písaní interpunkcie. Najmä pri slovnom vyjadrení mesiaca používateľa váhajú, či má byť jeho názov v tvare nominatívu (prvého pádu), alebo v tvare genitívu (druhého pádu). Názov mesiaca sa pri číselno-slovnom vyjadrení dátumu ustálene používa v genitíve – *4. mája 1998*. Ak sa spolu s časovým údajom uvádza miesto, názov miesta môže byť v nominatíve – *Lučenec 16. septembra 2005* – alebo v lokáli (6. páde) v spojení s miestnou predložkou *v* – *V Lučenci 16. mája 2005*. Medzi názvom miesta a časovým údajom nepíšeme čiarku, pretože ide o dve rozličné príslovkové určenia, a to miesta a času. Na konci dátumu, ktorý je umiestnený v osobitnom riadku, nepíše sa bodka. Deň, mesiac a rok sa v číselne vyjadrenom dátume oddeľujú medzerou. V prípade potreby, napr. na predtlačенých formulároch, možno z priestorových dôvodov medzery vynechať.

(Roľnícke noviny, 2005, č. 27, 1. júla, s. 19)

Obsah 42. ročníka

AMBRUS, Patrik: Menej je niekedy viac.....	71
BUJALKOVÁ, Mária – ZIAKOVÁ, Katarína: Charakteristika definície a jej miesto v terminologickej práci	204
BUJALKOVÁ, Mária: Quo vadis, terminologia medica? (Alebo o smerovaní súčasnej lekárskej terminológie)	321
FELIX, Jozef: Slovko o našom slove	18
FINDRA, Ján: Mikroparadigma slangu a elipsa <i>nemusím</i>	7
KAČALA, Ján: Ľudovít Novák – ústredná osobnosť v dejinách slovenskej jazykovedy v 20. storočí	193
KAČALA, Ján: <i>Širiteľ</i> – množné číslo <i>širitelia</i> aj <i>širitele</i>	14
KAČALA, Ján: <i>Vrakovisko, autovrakovisko</i>	77
KEDRON, Kateřina: Politicko-sociálne aspekty vývoja bieloruského jazyka v 20. storočí	129
KRŠKO, Jaromír: Napätie apelatívnych a propriálnych vzťahov vo frazeologizmoch	262
LEVICKÁ, Jana: Slovenská terminologická databáza	139
MAJTÁN, Milan: Slováček – starý Slováček	211
MAJTÁN, Milan: Slovenská identita našich slovenských predkov	257
MASÁR, Ivan: Slovenčina – najťažší jazyk na tejto planéte?	65
ONDREJKOVÁ, Renáta: Staršia slovenská lexika	327
PITTICH, Eduard – GAJDOŠ, Štefan – KOZA, Július: Súpis termínov z astronómie (pokračovanie)	267
POVAŽAJ, Matej: Jazyková kultúra a verejné jazykové prejavy	3

DISKUSIE

BÖHM, Stanislav: Kde sú hranice štandardu, úzu?	158
ČERVEN, Ivan: Termíny <i>čas</i> a <i>doba</i> z pohľadu fyzikálnej a technickej terminológie	288
HORŇANSKÝ, Imrich: Slová <i>breza</i> a <i>hrab</i> v slovenských geografických názvoch	330
KAČALA, Ján: Úloha pravopisu pri zaraďovaní sa cudzích názvov do skloňovacieho typu	20
OLOŠTIAK, Martin: Gramatický rod a skloňovanie anglických názvov hudobných skupín	216
OLOŠTIAK, Martin: O skloňovaní mužských mien zakončených na nemé <i>-e</i>	79

Z HISTORICKEJ LEXIKY

- KRAJČOVIČ, Rudolf: Z lexiky stredovekej slovenčiny
s výkladmi názvov obcí a miest (7 – 12) 30, 89, 164, 222, 291, 338

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

- DVORNICKÁ, Lubica: Recepty z Budmeríc alebo *ťaško je to jesci, čo nesce do hubi lésci* 299
CHOCHOL, Martin: Konope a výroba plátna podľa Zemplínčanov ... 172
KUCHAR, Rudolf: Slovo *ruka* vo frazémach a právnych
termínoch starej slovenčiny 356
SMATANA, Miloslav: *Černá vlna na bílém baránku, zelený petržlanok, červená ružička...* (1 – 2) 38, 97
VALENTOVÁ, Iveta: *Fúra, fuder* 230

ROZLIČNOSTI

- Čo je *vidmo*? I. V a n ě o v á 46
Priezviská *Kleskeň* a *Lepeň*. M. M a j t á n 178
Prídavné mená utvorené od podstatného mena *energia*.
M. P o v a ž a j 306
Serverovňa. M. P o v a ž a j 350
Výberca, vyberač a *vyberateľ*. M. P o v a ž a j 234
Zdobítka na torty? M. P o v a ž a j 104

SPRÁVY A POSUDKY

43. ročník letnej školy Studia Academica Slovaca. H. I v o r í k o v á . 49
Inšpiračný zdroj pre elektronické spracovanie slovenskej
toponymie? L. G a r a n ě o v s k á 55
Jubileum má PhDr. Klára Buzássyová, CSc. S. O n d r e j o v i ě 352
Kniha, ktorá poteší (a nielen dialektológov). M. S m a t a n a 356
Na nedožítú osemdesiatku Jozefa Jacka. L. B a r t k o 238
Na slovíčko o dejinách (nielen) knižnej kultúry na Slovensku...
I. H a j d u ě k o v á 360
Povešť o Breslave – hovoriace mená. M. B e l á k o v á 113
Pozdrav kolegovi osemdesiatnikovi doc. PhDr. Františkovi
Kočišovi, CSc. S. M i s l o v i ě o v á 308

Pri prameňoch národného obrodzenia. E. Kačala	247
Priestor v jazyku a literatúre. E. Drugdová – L. Garančovská	180
Spomienka na Milana Urbančoka pri nedožitej osemdesiatke. M. Považaj	354
Storočnica jazykovedca profesora Jozefa Štolca (24. 3. 1908 – 15. 7. 1981). A. Ferenciková	108
Tri sondy do jazyka médií. P. Gregorík	313
Učebnica slovenčiny pre cudzincov. E. Žigová	185
Vyšla moderná príručka slovenčiny. E. Rendár	243
Za Konštantínom Palkovičom. P. Žigo	310
Za PhDr. Ivanom Masárom. M. Považaj	106
Zakladajúca konferencia Slovenskej terminologickej siete. J. Levická	53
Životné jubileum PhDr. Sibyly Mislovičovej. M. Považaj	241

SPYTOVALI STE SA

<i>Fundraisor</i> . K. Kálmánová	121
<i>Jablkovica, jabĺčkovica</i> či <i>jablčkovica</i> ? M. Považaj	251
<i>Kosovo</i> – v <i>Kosove</i> , <i>Kosovčan</i> , <i>Kosovčanka</i> , <i>kosovský</i> . M. Považaj	59
<i>Model</i> – <i>modelu</i> , <i>modely</i> ; <i>model</i> – <i>modela</i> , <i>modeli</i> . S. Duchková .	189
<i>O písaní názvov oltárov</i> . M. Považaj	190
<i>O slovese zazmluvniť</i> . M. Považaj	120
<i>Odvlhčiť</i> , <i>odvlhčovať</i> , <i>odvlhčovač</i> . M. Považaj	367
<i>Orech</i> – <i>orech</i> , <i>banán</i> – <i>banánovník</i> . S. Duchková	191
<i>Pizzer</i> , <i>pizzér</i> , <i>pizziar</i> či <i>pizzaiolo</i> ? I. Vančová	119
<i>Ružiar</i> , <i>ružiarka</i> , <i>ružiarsky</i> , <i>ružiarsstvo</i> . M. Považaj	60
<i>Stopkový</i> a <i>stopkatý</i> . I. Vančová	317

Z JAZYKOVÝCH RUBRÍK

<i>Andrea</i> – bez <i>Andrey</i> . I. Vančová	319
<i>Antivírusový</i> alebo <i>antivírový</i> ? I. Vančová	254
<i>Billa</i> – v <i>Bille</i> , <i>Tesco</i> – v <i>Tescu</i> . S. Duchková	62
<i>Čmýriť sa</i> a <i>varyto</i> . K. Kálmánová	253
<i>Desiate roky</i> ? K. Kálmánová	318
<i>Dva deci</i> či <i>dve deci</i> ? K. Kálmánová	255

<i>Dvojčatá, trojčatá a viacerčatá.</i> S. Duchková	253
<i>Kapry či kapre?</i> I. Vančová	128
<i>Link – linka?</i> K. Kálmánová	63
<i>Lyžiarsky výstroj či lyžiarska výstroj?</i> I. Vančová	128
<i>Na predajni – na vláde?</i> S. Duchková	124
<i>Nevhodné využívanie univerbizácie.</i> S. Duchková	126
<i>Písanie dátumu.</i> S. Duchková	368
<i>Polyhistor, ale poliklinika.</i> S. Duchková	256
<i>Pravopis zložených prídavných mien.</i> S. Duchková	125
<i>Rada a rad.</i> K. Kálmánová	318
<i>Šampión nie je šampiňón.</i> I. Vančová	320
<i>V kanceláriách, o informáciách.</i> I. Vančová	255
<i>Zdeliť, zdieľať a zdieľaný.</i> K. Kálmánová	127
Obsah 42. ročníka	369
Index 42. ročníka. S. Mislavičová	373

Index 42. ročníka

Kurzívou sú vytlačené slová, spojenia slov, väzby a pod., ktoré sa podrobnejšie rozoberajú z významovej, pravopisnej, výslovnostnej, gramatickej a štylistickej stránky.

- aids*, skloňovanie názvu 20 – 29
Aitne, význam názvu 267
aktívna optika, význam termínu 267
akvarida, význam termínu 267
Akvaridy, význam názvu 267
Albiorix, význam názvu 267
alfa kaprikornida, *a kaprikornida*, význam termínu 267, 268
Alfa Kaprikornidy, *a Kaprikornidy*, význam názvu 267, 268
Amaltea, *Amalthea*, význam názvu 267
Andrea, skloňovanie 319
ANTALOVÁ, Elena: Povešť o Breslave, recenzia 113 – 117
antivírusový, tvorenie, význam a používanie 254
Anton Bernolák – bernolákovci – bernolákovská epocha, recenzia 247 – 250
asteroidný objekt, význam termínu 268
astronomická jednotka, *AU*, význam termínu 268
astroseizmológia, význam termínu 268
atómový čas, *AT*, význam termínu 268
aurigida, význam termínu 268
Aurigidy, význam názvu 268
aurorálny ovál, význam termínu 268, 280
Autonoe, význam názvu 268
autovrakovisko, význam a používanie 77 – 78
- banán*, význam a používanie 191 – 192
banánovník, význam a používanie 191 – 192
Banská Bystrica, pôvod názvu 31
bedrovník 192
bieloruština v 20. storočí 129 – 138
Billa, skloňovanie 62 – 63
- Blake*, skloňovanie a pravopis 82
bod rovnodennosti, význam termínu 269
bod slnovratu, význam termínu 269
bodový zdroj, význam termínu 269
Boleráz, skloňovanie názvu 20
breza, význam a používanie 330 – 337
broskyňovica 251
bušinec, pôvod a význam 30
bušiť, pôvod a význam 30
buza, pôvod a význam 30
BUZÁSSYOVÁ, Klára, medailón pri príležitosti životného jubilea 352 – 353
Buzica, pôvod názvu 30
Byster, pôvod názvu 30
Bystré, pôvod názvu 30
bystrica, pôvod a význam 30 – 31
Bystričany, pôvod názvu 31
Bystrička, pôvod názvu 31
bystrý, pôvod a význam 30
bzen, *bezen*, pôvod a význam 31
Bzenica, pôvod názvu 31
Bzenov, pôvod názvu 31
bzina, pôvod a význam 31
Bzince pod Javorinou, pôvod názvu 31
bzinec, pôvod a význam 31
Bziny, pôvod názvu 31
bzov, pôvod a význam 31
Bzovík, pôvod názvu 31 – 32
- cabat*, pôvod a význam 32
Cabov, pôvod názvu 32
cabovec, pôvod a význam 32
Caine, skloňovanie a pravopis 81
cák, pôvod a význam 32
cákať, pôvod a význam 32
Cakov, pôvod názvu 32
Callirrhoe, význam názvu 269

- Callisto*, význam názvu 269
CALTECH, Kalifornský technologický ústav, význam názvu 269, 275
Calypso, význam názvu 269
Cambridge, skloňovanie názvu 25
cer, pôvod a význam 32
cerň, pôvod a význam 32
Cernina, pôvod názvu 32
Cerová, pôvod názvu 32
cesta, pôvod a význam 32 – 33
Cestice, pôvod názvu 32 – 33
Cetín, pôvod názvu 33
Cifer, pôvod názvu 33
cifra, pôvod a význam 33
Cigel, pôvod názvu 33
Cigel'ka, pôvod názvu 33
Cigla, pôvod názvu 33
Cimenná, pôvod názvu 33
ciment, pôvod a význam 33
cín, pôvod a význam 33 – 34
 citrónovník 192
Clarence, skloňovanie a pravopis 80
Cupid, význam názvu 269
crčať, pôvod a význam 33
cyntiánsky, význam termínu 269
cytheránsky, význam termínu 269
- Čab*, pôvod názvu 34
čaba, pôvod a význam 34
čabala, pôvod a význam 34
Čabalovce, pôvod názvu 34
čabat', pôvod a význam 34
Čabiny, pôvod názvu 34
Čabrad', pôvod názvu 34
čabrat', *čabrat' sa*, pôvod a význam 34
čad, pôvod a význam 34
Čadca, pôvod názvu 35
čadiť, pôvod a význam 35
čaj, *čaja*, pôvod a význam 35
čajať, pôvod a význam 35
Čajkov, pôvod názvu 35
čak, *ček*, pôvod a význam 35
Čaka, pôvod názvu 35
- čakat'*, *čekat'*, pôvod a význam 36
čaliť, pôvod a význam 36
Čalovo, pôvod názvu 36
čalovec, pôvod a význam 36
čapľa, pôvod a význam 36
Čapľany, pôvod názvu 36
Čapor, pôvod názvu 36
čapur, *čepur*, pôvod a význam 36
čára, pôvod a význam 89
Čáry, pôvod názvu 89
čas, význam a používanie 288 – 290
časť, pôvod a význam 89
Častá, pôvod názvu 89 – 90
Čataj, pôvod názvu 90
čaus, *čausa*, pôvod a význam 90
čavka, pôvod a význam 35
Čavoj, pôvod názvu 90
Čechy, pôvod názvu 90 – 91
čejka, pôvod a význam 35
čeka, pôvod a význam 91
čekat', pôvod a význam 91
Čeklís, skloňovanie názvu 20
čelad', pôvod a význam 91
Čeladince, pôvod názvu 91
čelár, pôvod a význam 91
Čelovce, pôvod názvu 36
Čepčín, pôvod názvu 91
čepiec, pôvod a význam 91
čereň, pôvod a význam 91
Čereňany, pôvod názvu 91
Čerenčany, pôvod názvu 91 – 92
čerenec, pôvod a význam 91
 čerešňovica 251
Čerín, pôvod názvu 92
Čermany, pôvod názvu 92
čern, *črn*, pôvod a význam 92
Černík, pôvod názvu 92
Černina, pôvod názvu 92
černý, pôvod a význam 92
čert'az', *čiert'az'*, pôvod a význam 93
čert'ážny, pôvod a význam 93
Čertižné, pôvod názvu 93
červen, pôvod a význam 93

- Červenica*, pôvod názvu 93
četin, četen, pôvod a význam 93 – 94
čtverica, čtverica, pôvod a význam 94
čtyr, četver; štyr, pôvod a význam 94
čič, čiča, pôvod a význam 94
Čičarovce, pôvod názvu 95
čičať, pôvod a význam 94
Čičava, pôvod názvu 94 – 95
čičer, pôvod a význam 95
Čičmany, pôvod názvu 95
Čičov, pôvod názvu 94
čičrať, čičrať sa, pôvod a význam 95
Čierne, pôvod názvu 92
Čierne oko, význam názvu 270, 284
čierny, pôvod a význam 95
čiertáž, pôvod a význam 93
čik-čik, pôvod a význam 95
činitel', význam, skloňovanie a používanie 17
Čirč, pôvod názvu 164
čirčať, pôvod a význam 164
čítateľ, význam, skloňovanie a používanie 17
Číž, pôvod názvu 95
čiža, pôvod a význam 164
Čížatice, pôvod názvu 164
čižik, pôvod a význam 95
čižina, pôvod a význam 164
čmýriť sa, význam a používanie 253
črč, čirč, pôvod a význam 164
črčať, čirčať, pôvod a význam 164
čremcha, pôvod a význam 164
Čremošné, pôvod názvu 164 – 165
črievičník 192
črmen, pôvod a význam 92, 165
črn, pôvod a význam 92, 165
čuka, čuk, pôvod a význam 165
čukal, čukla, pôvod a význam 165
Čukalovce, pôvod názvu 165
čun-čun, pôvod a význam 165
Čunovo, pôvod názvu 165

Dafnis, Daphnis, význam názvu 270

daľa, dľa, pôvod a význam 165
dar, pôvod a význam 166
Dara, pôvod názvu 166
Dargov, pôvod názvu 224
de Gaulle, skloňovanie a pravopis 79
debr, debra, pôvod a význam 166
Debrad', pôvod názvu 166
deci, význam a používanie 255
deciliter, význam a používanie 255
ded, deda, pôvod a význam 166
dedač, pôvod a význam 166
Dedačov, pôvod názvu 166
dedina, pôvod a význam 166 – 167
definícia, encyklopedická d., funkčná d., obsahová d., význam a používanie 204 – 210
degt, pôvod a význam 167
degtar, pôvod a význam 167
degtica, pôvod a význam 167
Dechtáre, pôvod názvu 167
Dechtice, pôvod názvu 167
dejiny jazyka: lexika stredovekej slovenčiny 30 – 37, 89 – 96, 164 – 171, 222 – 229, 292 – 299, 338 – 345; pôvod a význam názvu *Slovák* 211 – 215; pôvod a význam slov *fúra* a *fuder* 230 – 233; slovenská identita našich slovenských predkov 257 – 261; slovo *ruka* v právnych termínoch starej slovenčiny 346 – 349; staršia slovenská lexika 327 – 329
deliteľ, význam, skloňovanie a používanie 17
Delta Akvaridy, δ Akvaridy, význam názvu 270
desiaty, d-e roky, význam a používanie 318
Detva, pôvod názvu 167
deva, pôvod a význam 167
devica, pôvod a význam 167
Devičie, pôvod názvu 167 – 168
diak, pôvod a význam 168
diakov, pôvod a význam 168

- Diaková*, pôvod názvu 168
Diakovce, pôvod názvu 168
 dialektológia: konope a výroba plátna v zemplínskom nárečí 172 – 177; označovanie farieb v slovenských nárečiach 38 – 45, 97 – 103; slovná zásoba v receptoch z Budmeríc 299 – 305
dierkovač, význam a používanie 104
Diva, pôvod názvu 168
diven, *divin*, pôvod a význam 169
Diviacka Nová Ves, pôvod názvu 168
diviacky, pôvod a význam 168
diviací, pôvod a význam 168
Diviaky, pôvod názvu 168 – 169
Divin, pôvod názvu 169
Divina, pôvod názvu 169
Divinka, pôvod názvu 169
dľa, pôvod a význam 168
dlh, *dlg*, pôvod a význam 168
Dlhoňa, pôvod názvu 168 – 169
Dlhá Lúka, pôvod názvu 170
Dlhá nad Oravou, pôvod názvu 170
dlhý, pôvod a význam 169
dlžen, pôvod a význam 168
Dlžín, pôvod názvu 170
doba, význam a používanie 288 – 290
Dobroč, pôvod názvu 222
Dobročná, pôvod názvu 222
Dobrá, pôvod názvu 222
 dodávateľ 234
Dohňany, pôvod názvu 222 – 223
dohnať, pôvod a význam 223
 dojča 254
dol, pôvod a význam 223
Dolany, pôvod názvu 223
dolina, pôvod a význam 223
dor, pôvod a význam 223
doval, pôvod a význam 223
dováľať, pôvod a význam 223
Dovalovo, pôvod názvu 223 – 224
dráb, pôvod a význam 224
Drábsko, pôvod názvu 224
draga, pôvod a význam 224
dráha, *draha*, pôvod a význam 224 – 225
Drahovce, pôvod názvu 224
draň, *draňa*, pôvod a význam 225
Dravce, pôvod názvu 225
dravec, význam a používanie 289 – 291
drch, pôvod a význam 226
drieň, pôvod a význam 225
Drienčany, pôvod názvu 225
 drienkovica 251
Drienovo, pôvod názvu 225
driet', pôvod a význam 225
Drietoma, pôvod názvu 225 – 226
drn, *drň*, pôvod a význam 226
Drňa, pôvod názvu 225
Drnava, pôvod názvu 226
dršek, pôvod a význam 226
držať, *držet'*, pôvod a význam 226
Drženice, pôvod názvu 226
držina, pôvod a význam 226 – 227
Držkovce, pôvod názvu 226
dub, pôvod a význam 227
dubina, pôvod a význam 227
Dubinné, pôvod názvu 227
dubnica, pôvod a význam 227
dubnička, pôvod a význam 227
Dubodiel, pôvod názvu 227
dubokaní, pôvod a význam 227
Dubová, pôvod názvu 224
Dubovany, pôvod názvu 228
Dubové, pôvod názvu 228
Dubovec, pôvod názvu 228
Dubovica, pôvod názvu 228
dubový, pôvod a význam 228
Dúbrava, pôvod názvu 291
Dúbravica, pôvod názvu 291
Dúbravka, pôvod názvu 291
duda, pôvod a význam 291
dudať, pôvod a význam 291
Dudince, pôvod názvu 292
dunaj, *dunajiček*, pôvod a význam 292
Dunajov, pôvod názvu 292
Duplín, pôvod názvu 292
duplo, pôvod a význam 292

- Dúžava*, pôvod názvu 292 – 293
dúži, pôvod a význam 292
dva, význam a používanie 255
dvojča, dvojčatá, význam a používanie 253 – 254
dvor, pôvod a význam 293
Dvorany, pôvod názvu 293
Dvorčany, pôvod názvu 293
dvorec, pôvod a význam 293
Dvorník, pôvod názvu 293 – 294
Dvorníky, pôvod názvu 294
egreš, pôvod a význam 294
ekvinokcium, význam termínu 283
ekvipotenciála, význam termínu 270
ekvipotenciálna čiara, význam termínu 270
ekvipotenciálna plocha, význam termínu 270
elefant, pôvod a význam 294 – 295
energetický, tvorenie, význam a používanie 306 – 307
energia, význam a používanie 306 – 307
energičný, tvorenie, význam a používanie 306 – 307
energiový, tvorenie, význam a používanie 306 – 307
Epimeteus, Epimetheus, význam názvu 270
eremita, pôvod a význam 295
Erinome, význam názvu 271
Erriapo, význam názvu 271
Eta Akvaridy, η Akvaridy, význam názvu 271
Euante, Euanthe, význam názvu 271
Euporie, význam názvu 271
Európske južné observatórium, ESO, význam názvu 271
Eurydome, význam názvu 271
exosféra, význam termínu 271
- fara*, pôvod a význam 295
Farná, pôvod názvu 295
Féba, význam názvu 281
Ferdinand, význam názvu 272
- figovník*, význam a používanie 191 – 192
finta, pôvod a význam 295
Fintice, pôvod názvu 295
fóliový 308
Francisco, Francisko, význam názvu 272
Frašťák, pôvod názvu 297
frazeológia: napätie apelatívnych a prírodných vzťahov vo frazeológii 262 – 266
fuder, pôvod a význam 230 – 233
fundraiser, význam a používanie 121 – 123
fúra, pôvod a význam 230 – 233
- gáj*, pôvod a význam 295 – 296
galaktický disk, význam termínu 272
Galanta, pôvod názvu 339
Galaxia, význam názvu 272
galič, pôvod a význam 296
galit', pôvod a význam 296
Ganymedes, Ganymede, význam názvu 272
gbel, pôvod a význam 296
Gbel'any, pôvod názvu 296
Gbely, pôvod názvu 296
Geigerov-Müllerov počítač, význam názvu 272
Gelnica, pôvod názvu 338
Gemini, význam názvu 272
geodetická precesia, význam termínu 272
geoid, význam termínu 273
geokoróna, význam termínu 273
geometrodynamika, význam termínu 273
George, skloňovanie a pravopis 80
Gleissbergov cyklus, význam termínu 273
glina, pôvod a význam 296
glinik, pôvod a význam 296 – 297
glog, pôvod a význam 297
glogovec, pôvod a význam 297
gloriola, význam a používanie 48
gložé, pôvod a význam 297
gniavič, význam, skloňovanie a používanie 17

- gnilica*, pôvod a význam 338
gnilnica, pôvod a význam 338
gnilný, pôvod a význam 338
gnilý, pôvod a význam 338
gniť, pôvod a význam 338
gol, pôvod a význam 338 – 339
gola, pôvod a význam 339
goliáš, význam, skloňovanie a používanie 17
gora, pôvod a význam 339
gorovec, pôvod a význam 339 – 340
Gortva, pôvod názvu 344
gost', pôvod a význam 340
gosté, pôvod a význam 340
gostica, pôvod a význam 340
gostovica, pôvod a význam 340
grab, pôvod a význam 341
grabovec, pôvod a význam 341
graň, pôvod a význam 341
graňastý, pôvod a význam 342
granátovník, význam a používanie 192
Gnanč, pôvod názvu 342
granica, pôvod a význam 342
graničie, pôvod a význam 342
Graz, skloňovanie názvu 25
grč, *grča*, pôvod a význam 342
grčeľ, pôvod a význam 342
Grék, pôvod názvu 343
grib, pôvod a význam 343
Gribov, pôvod názvu 343
Grk, pôvod a význam 343
grlica, pôvod a význam 343
grlo, pôvod a význam 343
grnec, pôvod a význam 343
grt, pôvod a význam 344
grtva, pôvod a význam 344
gul', pôvod a význam 344
gul'ať, pôvod a význam 344
gus, pôvod a význam 344
gusina, pôvod a význam 344
gýčiar, význam a používanie 120
- háj*, pôvod a význam 295 – 296
- Háj*, pôvod názvu 295 – 296
Halič, pôvod názvu 296
Harpalyke, význam názvu 273
helioseizmická holografia, význam termínu 273
helioseizmológia, význam termínu 273
herkulida, význam termínu 273
Herkulidy, význam názvu 273
Hermippe, význam názvu 273
Himalia, význam názvu 274
Hliník, pôvod názvu 296 – 297
Hlohovec, pôvod názvu 297
Hloža, pôvod názvu 297
Hnilčík, pôvod názvu 338
Hnilec, pôvod názvu 338
Holica, pôvod názvu 339
Horovce, pôvod názvu 339 – 340
Hoste, pôvod názvu 340
Hostice, pôvod názvu 340
hrab, význam a používanie 330 – 337
Hrabovec, pôvod názvu 341
Hraň, pôvod názvu 341
Hraničné, pôvod názvu 342
Hrčeľ, pôvod názvu 342
Hriadky, pôvod názvu 342
Hrkovce, pôvod názvu 343
Hrlica, pôvod názvu 343
Hrnčiarovce, pôvod názvu 343
hruška, význam a používanie 191 – 192
hruškovica 251
Hubice, pôvod názvu 340
Hul, pôvod názvu 344
Hume, skloňovanie a pravopis 79
Husina, pôvod názvu 344
hviezdny objekt, význam termínu 274, 285
hviezdotrasenie, význam termínu 274
Hydra, význam názvu 274
- Chaldene*, význam názvu 274
Charlie, skloňovanie a pravopis 80
- Ijiraq*, význam názvu 274
IKEA, skloňovanie 62 – 63

- informácia*, skloňovanie 255 – 256
intermezzo, skloňovanie názvu 27
locaste, význam názvu 274
Isonoe, význam názvu 274
- jablčkovica*, význam a používanie 251 – 252
jablko 192
jablkovica, význam a používanie 251 – 252
jabloň 192
JACKO, Jozef, spomienka pri príležitosti nedožitého jubilea 238 – 240
jahodovica 251
jamkovač, význam a používanie 104
jastrabník 192
jazyková kultúra: jazyková kultúra a verejné prejavy 3 – 7; vplyv angličtiny na slovnú zásobu slovenčiny 71 – 76
jazyková situácia: bieloruština v 20. storočí 129 – 138
jota akvarida, význam termínu 274
jota Akvaridy, význam názvu 275
južná atlantická anomália, význam termínu 275
Južné Geminy, význam názvu 275
- kakaovník*, význam a používanie 192
Kale, význam názvu 275
Kalifornský technologický ústav, CALTECH, význam názvu 269, 275
Kalisto, *Callisto*, význam názvu 269, 275
Kalyke, význam názvu 275
Kalypso, *Calypso*, význam názvu 269, 275
kancelária, skloňovanie 255 – 256
kapor, skloňovanie 126
kaprikornida, význam termínu 275
Kaprikornidy, význam názvu 275
Kapušany, pôvod názvu 295
kávovník, význam a používanie 192
kbel, pôvod a význam 296
Keck I, význam názvu 276
Keck II, význam názvu 276
Keckovo observatórium, význam názvu 276
Kiviuiq, význam názvu 276
Kleskeň, pôvod a význam mena 178 – 179
Knihá 2007, zborník, recenzia 360 – 366
Koblenz, skloňovanie názvu 25
KOČIŠ, František, medailón pri príležitosti životného jubilea 308 – 309
kolineárnosť, význam termínu 276
kolmý pohyb, význam termínu 276
kolír rovnodennosti, význam termínu 276
kolír snovratu, význam termínu 276
kolír, význam termínu 276
kometárna nomenklatúra, význam termínu 276, 277
kometárne názvoslovie, význam termínu 276, 277
kometárny objekt, význam termínu 277
kompaktný rádiový zdroj, význam termínu 277
konzervatívna sústava, význam termínu 277
konzervatívna veličina, význam termínu 277
konzervatívny rozptyl, význam termínu 277
koplanárnosť, význam termínu 277
Kosovčan, *Kosovčanka*, význam a používanie 59 – 60
Kosovo, skloňovanie 59 – 60
kosovský, význam a používanie 59 – 60
kovariancia, význam termínu 277
kozmičný objekt, význam termínu 271, 287
krauliár, význam a používanie 120
kultúrno-politický, význam a pravopis 125
kultúrno-politický, význam a pravopis 125
kultúrno-spoločenský, význam a pravopis 125
Kupid, význam názvu 269, 277
kurča 254
KVAPILOVÁ, Terézia: Nad Závody neni, recenzia 356 – 360

- kvázipravý sklon ekliptiky*, význam termínu 277
- La Fontaine*, skloňovanie a pravopis 79
- Laboratórium prúdového pohonu, JPL*, význam názvu 277
- Lagrange*, skloňovanie a pravopis 79
- lastovičník 192
- Lančár*, pôvod názvu 344
- Le Sage*, skloňovanie a pravopis 79
- Leeds*, skloňovanie názvu 20
- Lefantovce*, pôvod názvu 294 – 295
- Lepeň*, pôvod a význam mena 178 – 179
- letný slnovrat*, význam termínu 278
- link*, význam a používanie 63 – 64
- Lodge*, skloňovanie a pravopis 80
- ľubovník 192
- LÜDTKE, Christa – AUGUSTIN, Katarína: *Lehrbuch der slowakischen Sprache*, recenzia 185 – 188
- Luna*, význam názvu 278
- Lunárne a planetárne laboratórium, LPL*, význam názvu 278
- lunárny*, význam termínu 278, 283
- lunotrasenie*, význam termínu 278
- Mab*, význam názvu 278
- Malá Čausa*, pôvod názvu 90
- Malá Čierna*, pôvod názvu 92
- maláriový 308
- malinová 251
- Malý Čepčín*, pôvod názvu 91
- mandľa*, význam a používanie 192
- mandľovník*, význam a používanie 192
- mangovník 192
- Margaret*, význam názvu 278
- marhuľovica 251
- MASÁR, Ivan, nekrológ 106 – 108
- maximum meteorickej činnosti*, význam termínu 278
- medailóny: BUZÁSSYOVÁ, Klára, medailón pri príležitosti životného jubilea 352 – 353; JACKO, Jozef, spomienka pri príležitosti nedožitého jubilea 238 – 240; KOČIŠ, František, medailón pri príležitosti životného jubilea 308 – 309; MISLOVIČOVÁ, Sibyla, medailón pri príležitosti životného jubilea 241 – 243, NOVÁK, Eudovít, život a dielo 193 – 204; ŠTOLC, Jozef, spomienka pri príležitosti stého výročia narodenia 108 – 112; URBANČOK, Milan, spomienka pri príležitosti nedožitého jubilea 354 – 355
- Megaclite*, význam názvu 279
- Metone, Methone*, význam názvu 279
- miliar*, význam a používanie 120
- mimovládny*, význam a používanie 126
- minciar*, význam a používanie 120
- MISLOVIČOVÁ, Sibyla, medailón pri príležitosti životného jubilea 241 – 243
- Mliečna cesta*, význam názvu 279
- model*, význam a skloňovanie 189 – 190
- monocerida*, význam termínu 279
- Monoceridy*, význam názvu 279
- morálno-politický*, význam a pravopis 125
- morfológia: gramatický rod a skloňovanie anglických názvov hudobných skupín 216 – 221
- Mundilfari*, význam názvu 279; skloňovanie slova *aids* 20 – 29
- na*, význam a používanie 124
- národnoreprezentatívny*, význam a pravopis 125
- Narvi*, význam názvu 279
- násobiteľ*, význam, skloňovanie a používanie 17
- nebankový*, význam a používanie 126
- nekrológy: MASÁR, Ivan, nekrológ 106 – 108, PALKOVIČ, Konštantín, nekrológ 310 – 312
- nemusím, ja/ho/ju/to n.*, význam a používanie spojenia 7 – 14
- nepriamy pohyb*, význam termínu 279, 283

- Nereid, Nereida*, význam názvu 279, 280
nevládny, význam a používanie 126
Nix, význam názvu 279
Nižný Čaj, pôvod názvu 35
nosič, zvukové n-e význam, skloňovanie a používanie 14 – 17
 NOVÁK, Ľudovít, život a dielo 193 – 204
- obratník Kozorožca*, význam termínu 280
obratník Raka, význam termínu 280
obratník, význam termínu 280
Observatórium Gemini, význam názvu 280
odhlučňovač, význam a používanie 105
odkaz, význam a používanie 63 – 64
odvlhčiť, tvorenie, význam a používanie 367
odvlhčovač, tvorenie, význam a používanie 367
odvlhčovač, tvorenie, význam a používanie 367
ohraničený problém troch telies, význam termínu 280, 283
olivovník, význam a používanie 192
 OLOŠTIAK, Martin – GIANITSOVÁ-
 OLOŠTIAKOVÁ, Lucia: Slovenský jazyk. Krok za krokom k maturite, recenzia 243 – 246
oltár, pravopis názvov 190 – 191
 onomastika: pôvod a význam mien
Kleskeň a Lepeň 178 – 179; slová *breza* a *hrab* v geografických názvoch 330 – 337
orech, význam a používanie 191 – 192
Ortosie, Orthosie, význam názvu 280
ováľ polárnych žiar, význam termínu 286, 280
ozdobovač, o. na šľahačku, tortový o., tvorenie, význam a používanie 104 – 105
- Paaliaq*, význam názvu 281
 PALKOVIČ, Konštantín, nekrológ 310 – 312
- Pallene*, význam názvu 280
Pasife, Pasiphae, význam názvu 281
Pasitee, Pasithee, význam názvu 281
pätorča, pätorčatá, význam a používanie 253 – 254
Perdita, význam názvu 281
Phoebe, význam názvu 281
Pierre, skloňovanie a pravopis 79
pizzaiolo, význam a používanie 119 – 120
pizzer, pizzér, význam a používanie 119 – 120
pizziar, význam a používanie 119 – 120
planetárny meteoroid, význam termínu 281
planetozimál, význam termínu 281
planetotrasenie, význam termínu 281
p-mód, význam termínu 281
pojem, význam a používanie 321 – 327
poliklinika, pravopis 256
Polydeuces, význam názvu 282
 polyfunkčnosť 256
 polygamia 256
polyhistor, pravopis 256
pomarančovica 251
pomarančovník, význam a používanie 191 – 192
pomenovanie, význam a používanie 321 – 327
popolavý svit, význam termínu 281
postnewtonovský efekt, význam termínu 282
 posudzovateľ 234
 pozorovateľ 234
Považská Bystrica, pôvod názvu 31
 pravopis: cudzie mužské mená zakončené na nemé -e 79 – 88; názvy oltárov 190 – 191; písanie dátumu 318; pravopis zložených prídavných mien 125; zaraďovanie cudzích názvov do skloňovacieho typu podľa pravopisu 20 – 29
pravý sklon ekliptiky, význam termínu 282
Praxidike, význam názvu 282

- prechodová pravdepodobnosť*, význam termínu 282
- prémiový 308
- priamy pohyb*, význam termínu 282
- prijímateľ 234
- prispievateľ 234
- profesiový 308
- prográdny pohyb*, význam termínu 282
- proporcionálny počítač*, význam termín 282
- Prostor v jazyku a literatúre, zborník, recenzia 180 – 185
- Psamate, Psamathe*, význam názvu 282
- Puk, Puck*, význam názvu 282
- Rabelais*, skloňovanie názvu 27
- rad*, význam a používanie 318 – 319
- rada*, význam a používanie 318 – 319
- Ramage*, skloňovanie a pravopis 80
- ranná zora*, význam termínu 283
- Rea*, význam názvu 283
- recenzie: ANTALOVÁ, Elena: Povešť o Breslave 113 – 117; Anton Bernolák – bernolákovci – bernolákovská epocha 247 – 250; Kniha 2007, zborník 360 – 366; KVAPILOVÁ, Terézia: Nad Závodny neni 356 – 360; LÜDTKE, Christa – AUGUSTIN, Katarína: Lehrbuch der slowakischen Sprache 185 – 188; OLOŠTIAK, Martin – GIANITSOVÁ-OLOŠTIAKOVÁ, Lucia: Slovenský jazyk. Krok za krokom k maturite 243 – 246; Prostor v jazyku a literatúre, zborník 180 – 185; ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra: Modelová analýza anoikonym na Lounsku 55 – 58; VAŇKO, Juraj – KRÁĽ, Ábel – KRALČÁK, Ľubomír: Jazyk a štýl súčasnej slovenskej publicistiky 313 – 316
- referenčná sústava*, význam termínu 283
- reštringovaný problém troch telies*, význam termínu 280, 283
- retrográdny pohyb*, význam termínu 279, 283
- Rhea*, význam názvu 283
- ríbezľovica 251
- rovnodennosť*, význam termínu 283
- rozprašovač*, tvorenie, význam a používanie 105
- rozptyl žiarenia*, význam termínu 283
- Rožňavské Bystré*, pôvod názvu 30
- ruka*, pôvod a používanie 346 – 349
- ružiar; ružiarka*, význam a používanie 60 – 61
- ružiarsky*, význam a používanie 60 – 61
- ružiarstvo*, význam a používanie 60 – 61
- Saussure*, skloňovanie a pravopis 79
- Sayce*, skloňovanie a pravopis 80
- selenický*, význam termínu 278, 283
- sépiový 308
- serverovňa*, tvorenie, význam a používanie 350 – 351
- Severné Gemíny*, význam názvu 284
- Shakespeare*, skloňovanie a pravopis 79
- Siarnaq*, význam názvu 283
- Skati, Skathi*, význam názvu 284
- sklon ekliptiky*, význam termínu 284
- skloňovanie: anglických názvov hudobných skupín 216 – 221; cudzích mužských mien zakončených na nemé *-e* 79 – 88; mena *Andrea* 319; slova *model* 189 – 190; názvov *Billa, Tesco* 62 – 63; slov typu *kancelária, informácia* 255 – 256; slova *šríteľ* 14 – 17; slova *aids* 20 – 29
- slivka*, význam a používanie 191 – 192
- slivovica*, tvorenie, význam a používanie 251
- slnečná neutrínová jednotka, SNU*, význam termínu 284
- slnkotrasenie*, význam termínu 284
- slnovrat*, význam termínu 284, 285
- Slovák, starý S.*, pôvod a význam 211 – 215

- smetiar*, význam a používanie 120
sociálnoprávny, význam a pravopis 125
solstícium, význam termínu 284
spektrograf, význam a používanie 46
spektrum, význam a používanie 46
Spiaca krásavica, význam názvu 270, 284
spin, význam termínu 284
Spitzerova-Oortova hypotéza, význam termínu 285
S-planétka, význam termínu 285
Sponde, význam názvu 285
 správy: Slovenská terminologická sieť, zakladajúca konferencia 53 – 55; Studia Academia Slovaca, 43. ročník letnej školy 49 – 53
sprístupnený, s. *dokument*, význam a používanie 127
Stará Dala, pôvod názvu 165
Stará Gala, pôvod názvu 339
Stefano, Stephano, význam názvu 285
stelárny objekt, význam termínu 274, 285
stopkatý, význam a používanie 318
stopkový, s. *zeler*, význam a používanie 317
stredný sklon ekliptiky, význam termínu 285
stupeň voľnosti, význam termínu 285
styčná vrstva, význam termínu 285
Suttungr, význam názvu 285
- šalviový 308
šampiňón, význam a používanie 320
šampión, význam a používanie 320
 ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra: Modelová analýza anoikoným na Lounsku, recenzie 55 – 58
šíritel', význam, skloňovanie a používanie 14 – 17
 štandardizácia geografických názvov: slová *breza* a *hrab* v slovenských geografických názvoch 330 – 337
Šterusy, pôvod názvu 94
 ŠTOLC, Jozef, spomienka pri príležitosti stého výročia narodenia 108 – 112
- štylistika: analýza spojenia *ja ho/ju/to nemusím* 7 – 14
- Tarvos*, význam názvu 285
Taygete, význam názvu 285
Téba, význam názvu 286
Temisto, význam názvu 286
 terciový 308
termín, význam a používanie 321 – 327
 terminológia: charakteristika definície a jej miesto v terminológii 204 – 210; o smerovaní lekárskej terminológie 321 – 327; slovenská terminologická databáza 139 – 157; súpis termínov z astronómie 267 – 287; termíny *čas* a *doba* vo fyzikálnej a technickej terminológii 288 – 290
Tesco, skloňovanie 62 – 63
Tetyda, Tethys, význam názvu 286
Thebe, význam názvu 286
Themisto, význam názvu 286
Thrymr, význam názvu 286, 287
transneptúnsky objekt, TNO, význam termínu 286, 287
triplet, význam termínu 287
trojča, trojčatá, význam a používanie 253 – 254
Trymr, význam názvu 286, 287
 tvorenie slov: názov *serverovňa* 350 – 351; obyvateľské mená od názvu *Kosovo* 59 – 60; prídavné mená utvorené od podstatného mena *energia* 306 – 307; životná a neživotná podoba podstatného mena *model* 189 – 190; životná a neživotná podoba podstatného mena *šíritel'* 14 – 17; názvy *vyberač, vyberateľ, výberca* 234 – 237; slovesá *odvlhčiť, odvlhčovať* a podstatné meno *odvlhčovač* 367
Tyone, Thyone, význam názvu 286, 287
- URBANČOK, Milan, spomienka pri príležitosti nedožitého jubilea 354 – 355

- ursida*, význam termínu 286
Ursidy, význam názvu 287
- v, význam a používanie 124
- VAŇKO, Juraj – KRÁL, Ábel
 – KRALČÁK, Lubomír: Jazyk a štýl súčasnej slovenskej publicistiky, recenzia 313 – 316
- varyto*, význam a používanie 253
večerná zora, význam termínu 287
Veľký Cetin, pôvod názvu 93
Veľká Čausa, pôvod názvu 90
Veľká Čierna, pôvod názvu 92
Veľký Čepčín, pôvod názvu 91
vesmírny objekt, význam termínu 271, 287
viacerča, *viacerčatá*, význam a používanie 253 – 254
vidmo, význam a používanie 46 – 48
višňa, význam a používanie 191 – 192
višňovica 251
vkladateľ, význam a používanie 234 – 237
vrakovisko, význam a používanie 77 – 78
vyberač, význam a používanie 234 – 237
vyberateľ, význam a používanie 234 – 237
výberca, význam a používanie 234 – 237
vykrajovač, význam a používanie 105
- výstroj*, význam a používanie 126
Vyšný Čaj, pôvod názvu 35
- White*, skloňovanie a pravopis 81
- Ymir*, význam názvu 287
- zadaždiť*, význam a používanie 121
zakladač, význam, skloňovanie a používanie 17
zalesniť, význam a používanie 121
zaľudniť, význam a používanie 121
zavzdušniť, význam a používanie 121
zazmluvniť, význam a používanie 120 – 121
zdobič, význam a používanie 105
zeler, *stopkový*, *z.*, význam a používanie 317
zemetrasenie, význam termínu 287
Zemianska Dedina, pôvod názvu 166 – 167
zimný slnovrat, význam termínu 287
zmluva, *uzavrieť z-u*, význam a používanie 121
zmluvný, význam a používanie 121
zora, význam termínu 287
- žalúziový 308

Sibyla Mislovičová

ISSN 0023-5202

MIČ 49 300